

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ФРАНКА

Кафедра технологічної та професійної освіти

«До захисту допускаю»
Завідувач кафедри технологічної та професійної освіти,
доктор педагогічних наук, професор
_____ Леонід ОРШАНСЬКИЙ

«____» червня 2023 р.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ
ЗАНЯТЬ У ШКІЛЬНІЙ СТУДІЇ ДИЗАЙНУ

Спеціальність: 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

Магістерська робота

на здобуття кваліфікації – вчитель трудового
навчання, технологій та креслення

Автор роботи: Домальчук Зоряна-Іванна Михайлівна _____
підпис

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Оршанський Леонід Володимирович _____
підпис

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Завідувач кафедри ТПО

_____ 12.10.2021 р.
(підпис) (дата)

ЗАВДАННЯ
на підготовку магістерської роботи

- 1. Тема:** Методичні засади організації та проведення занять у шкільній студії дизайну.
- 2. Керівник** – доктор пед. наук, професор Оршанський Леонід Володимирович.
- 3. Студентка** – Домальчук Зоряна-Іванна Михайлівна.
- 4. Перелік питань, що підлягають висвітленню у кваліфікаційній роботі:**
 - 1) розкрити психолого-педагогічні особливості впливу естетики предметно-просторового середовища школи на формування особистості учня;
 - 2) охарактеризувати композиційні закономірності та принципи формотворення об'єктів предметно-просторового середовища;
 - 3) запропонувати конструкції архітектурно-декоративних предметів, стендів для експонування творчих робіт та інформативних кутків для шкільних інтер'єрів;
 - 4) розробити тематичний план і зміст програми шкільної студії дизайну;
 - 5) підготувати методичні рекомендації щодо проведення занять у шкільній студії дизайну.
- 5. Список рекомендованої літератури:**
 1. Бех І. Д. Виховання особистості: підруч. Київ: Либідь, 2008. 848 с.
 2. Вовкотруб І.Т. Бесіди про художнє конструювання. Київ: Рад. школа, 1978. 244 с.
 3. Гервас О. М. Пропедевтика дизайн-освіти учнів 5-9 класів у процесі трудового навчання. *Трудова підготовка в рідній школі*. 2006. №3. С. 32 – 38.
 4. Глинкін В.О. Мистецтво сучасного шкільного інтер'єру. Харків: Фоліо, 2014. 312 с.
 5. Даниленко В. Я. Дизайн: підручник. Харків: Вид. ХДАДМ, 2003. 320 с.
 6. Дараган М.В. Основи шкільного декоративно-оформлювального мистецтва. Київ: Педагогіка, 1983. 368 с.
 7. Дизайн: ілюстрований словник-довідник / Б.Г. Мінервін та ін.; під заг. ред. Б.Г. Мінервіна, В.Т. Шимка. Київ: Архітектура, 2014. 288 с.
 8. Легенький Ю. Г. Дизайн : культурологія та естетика Київ: Київський держ. ун-т технологій та дизайну, 2000. 272 с.
 9. Методика організації проектної діяльності старшокласників з технологій: метод. посіб. / А.І. Терещук, С.М. Дятленко. Київ: Літера ЛТД, 2010. 128 с.
 10. Михайленко В. Є., Яковлев М. І. Основи композиції: геометричні аспекти художнього формотворення: навч. посіб. Київ: Каравела, 2004. 304 с.
 11. Нестеренко О.І. Коротка енциклопедія дизайну. Київ: Мистецтво, 1994. 334 с.
 12. Трудове навчання: основи дизайну: навч. програма для ліцеїв, гімназій, коледжів (5 – 9 класи). Трудова підготовка в закладах освіти. 2010. № 9. С. 13 – 34; № 10. С. 29 – 48; № 11 – 12. С. 11 – 30.

№ з/п	Назва етапу	Термін виконання	Термін звіту на засіданні кафедри
1.	Вивчення й аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури; визначення вихідних положень дослідження (об'єкт, предмет, методи); формування мети; постановка завдань.	до 22.12.2021 р.	29.12.2021 р.
2.	Підготовка 1-го розділу роботи.	до 15.06.2022 р.	24.06.2022 р.
3.	Підготовка 2-го розділу роботи.	до 14.12.2022 р.	30.12.2022 р.
5.	Формування висновків. Оформлення роботи.	до 02.03.2023 р.	16.03.2023 р.
6.	Перевірка роботи на плагіат	до 25.05.2023 р.	30.05.2023 р.
7.	Попередній захист роботи і рецензування.	до 31.05.2023 р.	05.06.2023 р.

7. Дата видачі завдання – 12.10.2021 р.

8. Термін подачі роботи керівнику – 22.05.2023 р.

9. Із вимогами до виконання роботи і завданням ознайомлена _____ Домальчук З.-І. М.

10. Керівник _____ Оршанський Л.В.

ЗАХИСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

1. Тема : «Методичні засади організації та проведення занять у шкільній студії дизайну».

Оцінка за стобальною шкалою: _____

Оцінка за національною чотирибальною шкалою: _____

Коротка мотивація захисту:

[illegible]

дата

Голова ЕК

підпис

прізвище та ініціали

Секретар ЕК

підпис

прізвище та ініціали

АННОТАЦІЯ

Домальчук З.-І. М. Методичні засади організації та проведення занять у шкільній студії дизайну. – Рукопис.

У магістерській роботі проведено теоретичний аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури у галузі дизайн-освіти, розглянуто психолого-педагогічні особливості впливу естетики предметно-просторового середовища школи на формування особистості учня, а також схарактеризовано композиційні закономірності та принципи формотворення об'єктів предметно-просторового середовища.

У другому розділі магістерської роботи нами представлено проекти конструкцій архітектурно-декоративних предметів, стендів для експонування творчих робіт та інформативних кутків для шкільних інтер'єрів. Крім того, розроблено тематичний план і зміст програми шкільної студії дизайну та підготовлено методичні рекомендації щодо проведення занять у подібних творчих об'єднаннях школярів.

Ключові слова: дизайн-освіта, предметно-просторове середовище, шкільний інтер'єр, проєктування, шкільна студія дизайну, заклад загальної середньої освіти.

SUMMARY

Domalchuk Z.-I. M. Methodical principles of organizing and conducting classes in a school design studio. – Manuscript.

In the master's thesis, a theoretical analysis of psychological-pedagogical and methodical literature in the field of design education was carried out, the psychological-pedagogical features of the influence of the aesthetics of the subject-spatial environment of the school on the formation of the student's personality were considered, and the compositional regularities and principles of the formation of objects of the subject-spatial environment were characterized. .

In the second section of the master's thesis, we presented projects of constructions of architectural and decorative objects, stands for exhibiting creative works and informative corners for school interiors. In addition, the thematic plan and content of the school design studio program were developed and methodological recommendations were prepared for conducting classes in similar creative associations of schoolchildren.

Keywords: design education, subject-spatial environment, school interior, design, school design studio, institution of general secondary education.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
Розділ 1. ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ПРОЄКТУВАННЯ ПРЕДМЕТНО-ПРОСТОРОВОГО СЕРЕДОВИЩА ШКОЛИ	4
1.1. Вплив естетичного предметно-просторового середовища школи на формування особистості учня	4
1.2. Використання формотворчих і композиційних закономірностей та принципів проєктування об'єктів предметно-просторового середовища	11
1.3. Характеристика етапів художнього проєктування об'єктів предметно-просторового середовища	19
Розділ 2. ДИДАКТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕН- НЯ ЗАНЯТЬ У ШКІЛЬНІЙ СТУДІЇ ДИЗАЙНУ	25
2.1. Розроблення тематичного плану навчальної програми шкільної студії дизайну	25
2.2. Особливості організації предметно-просторового середовища шкільної студії дизайну	34
2.3. Методичні рекомендації щодо проведення занять у шкільній студії дизайну	42
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58

ВСТУП

Вплив естетичного середовища (природи, екстер'єру споруд, інтер'єру приміщень тощо) має важливе значення на формування особистості учня, вияву та розвитку його потенційних задатків та творчих здібностей. Саме естетичне співпереживання дозволяє учневі «бачити гармонію, красу, досконалість в природі, людській діяльності, сфері виробництва, побуті, житті» [16] учнівського колективу й особистісних якостях, стимулює соціальну активність, розвиває творчі здібності, сприяє прилученню до створення естетично довершених предметів, прекрасного унавколишньому повсякденному житті.

Необмежені можливості проявити власну творчу ініціативу у процесі організації та здійсненні декоративно-оформлювальних робіт в закладах освіти мають учні під керівництвом педагогів – вчителів трудового навчання, образотворчого мистецтва, керівників художньо-прикладних гуртків та студій. До різновидів створення естетичного предметного середовища належать такі, як, наприклад, дизайнерське оформлення входу до школи, декоративне оздоблення вестибюлів, коридорів, класів та кабінетів, шкільних майстерень, їдалень, актової зали, шкільного музею тощо. Тому «загальні вимоги до матеріального просторового середовища, яке оточує учнів, його функціональна зручність, естетична досконалість та економічність значною мірою повинні розглядатися через призму педагогічних вимог» [22, с. 217]. Художньо-естетичне оформлення шкільного інтер'єру та екстер'єру, ретельно спроектовані та виготовлені руками учнів під керівництвом педагогів предмети і прикраси, сприяють їхньому естетичному та трудовому вихованню, вчать учнів креативно мислити та творчо діяти, викликають бажання активно включатися у трудове і громадське життя школи. Із цією метою у закладах загальної середньої освіти популярності набувають шкільні студії дизайну.

Важливість й актуальність поставленої проблеми, недостатність її розв'язання на практиці в закладах загальної середньої освіти спонукали до обрання нами теми магістерської роботи: **«Методичні засади організації та проведення занять у шкільній студії дизайну»**.

Об'єкт дослідження: естетичне виховання школярів у позаурочний час.

Предмет дослідження: методика організації та проведення занять у шкільній студії дизайну.

Мета магістерської роботи полягає в розробленні змісту та підготовці методичних рекомендації щодо організації роботи шкільної студії дизайну, спрямованої на естетичне та трудове виховання учнів.

Для дослідження обраної мети перед нами були поставлені такі **завдання**:

- 1) розкрити психолого-педагогічні особливості впливу естетики предметно-просторового середовища школи на формування особистості учня;
- 2) охарактеризувати композиційні закономірності та принципи формотворення об'єктів предметно-просторового середовища;
- 3) запропонувати конструкції архітектурно-декоративних предметів, стендів для експонування творчих робіт та інформативних кутків для шкільних інтер'єрів;
- 4) розробити тематичний план і зміст програми шкільної студії дизайну;
- 5) підготувати методичні рекомендації щодо проведення занять у шкільній студії дизайну.

Теоретична значущість магістерської роботи полягає в обґрунтуванні впливу естетичного предметного середовища на особистість учня; аналізі закономірностей формотворчих і композиційних побудов, їх адаптування до рівня вивчення учнями. **Практична значущість** магістерської роботи полягає в розробленні тематичного плану і змісту програми шкільної студії дизайну, а також підготовці методичних рекомендацій щодо проведення занять у такій студії.

Апробація результатів: виступ на IX Міжнародній науково-практичній конференції викладачів та студентів ННІФМЕІТ «Актуальні проблеми сучасної науки» з доповіддю на тему: «Естетичне виховання учнів у процесі проєктування предметно-просторового середовища школи» (Актуальні проблеми сучасної науки: зб. IX міжнар. наук.-практ. конф. викл. і студ. ННІФМЕІТ / за ред. М.Б. Паласевича, П.В. Скотного. Дрогобич: РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2022. С. 280 – 282).

Структура магістерської роботи відповідає логіці дослідження, відтак містить вступ, теоретичну частину (два розділи – шість підрозділів), висновки, список використаних джерел (68 найменувань). Загальний обсяг становить 63 сторінки друкованого тексту, з яких 56 сторінок основного тексту. Робота містить 1 таблицю та 32 рисунки.

Розділ 1

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ПРОЄКТУВАННЯ ПРЕДМЕТНО-ПРОСТОРОВОГО СЕРЕДОВИЩА ШКОЛИ

1.1. Вплив естетичного предметно-просторового середовища школи на формування особистості учня

В умовах посиленої уваги до розвитку інтелектуального, культурного і морального потенціалу особистості, гуманізації і демократизації процесу навчання, особливої актуальності набуває процес формування в учнів естетичного ставлення до навколишнього світу. Значною є роль естетичного чинника у становленні особистості учня, усвідомленні ним явищ, які відбуваються довкола: в природі, суспільному житті та культурі. «Естетичне співпереживання дозволяє бачити гармонію, красу, досконалість в природі, людській діяльності та відносинах, сфері виробництва, побуті, житті колективу й особистих якостей, стимулює соціальну і творчу активність, сприяє прилученню до створення прекрасного у повсякденному житті» [20, с. 126]. Увага до реальності з погляду естетики не лише сприяє різнобічному розвитку школярів, а й підвищує дієвість естетичного виховання, адже інтереси та потреби, естетичні уявлення тісно пов'язані з життям, її практичними потребами дитини.

Грунтовний підхід щодо здійснення виховання у процесі організації естетичної сторони життя ми знаходимо в педагогічній спадщині Г. Ващенко [5, с. 36]. Він дійшов висновку, що прагнення до краси сприяє значному успіху у виконанні, а тому важливе місце в педагогічній діяльності відводив організації відповідних умов для здійснення процесу естетичного виховання. Учений не обмежував естетичне виховання цілями та засобами лише художнього виховання, а вважав, що естетичні почуття повинні бути щоденно присутні в повсякденному житті. Г. Ващенко наголошував, що умови, в яких живе й виховується дитина, є важливим системним чинником формування цілісної особистості [5]. Цим пояснюється та велика увага, яку

звертав педагог на естетичне оформлення громадських і культових приміщень, матеріальної й інших сторін побуту.

Видатний український педагог В. Сухомлинський розглядав організацію естетичного виховання як цілісний педагогічний процес, що забезпечує надійну основу формування як естетичного, так і загального духовного багатства особистості в майбутньому. Важливу мету всієї системи виховання він вбачав у тому, щоб «школа навчила учня жити в світі прекрасного, щоб він не зміг жити без краси, щоб краса творила красу в ньому самому» [52, с. 344]. Такий підхід є особливо цінним й актуальним на сучасному етапі розвитку Нової української школи.

Практика свідчить, що естетичне виховання особистості має охоплювати усі сфери життєдіяльності, бути неперервним, не припинятися при переході з одного життєвого циклу в інший. Пріоритетна увага звертається на естетичне виховання молодого покоління в сім'ї, за місцем проживання, в закладах освіти, бо в дитинстві та юності активно формуються характер і світогляд особистості, визначається ставлення до навколишньої дійсності.

Відтак формування у школярів естетичного ставлення до дійсності здійснюється різноманітними формами естетичного виховання, з-поміж яких засадничою, такою що складає підґрунтя прекрасного є **естетика середовища**. Ученими-педагогами доведено, що естетична організація середовища передбачає її інтегральний вплив на особистість – пізнавальний, моральний, емоційний тощо [22; 23].

Досвід використання різних форм пізнання (сприйняття, переживання, розвиток асоціативного й образного мислення, оволодіння художніми техніками, набуття відповідних умінь і навичок тощо) стає регулятором розвитку художньо-творчих здібностей школярів в цілому: чим менший досвід, тим нижчий рівень розвитку, і навпаки – чим він більший, тим і рівень розвитку є вищим.

Естетичне пізнання мистецтва, природи й інших явищ довкілля, які містять елементи краси, супроводжується розвитком таких рис та якостей

особистості, як художній смак, естетичне переживання, здатність бачити, відчувати красу та гармонію [22, с. 47]. Розвиток цих проявів естетичного пізнання неперервно вдосконалюється впродовж усього життя людини. Тому заклад загальної середньої освіти є лише однією зі сходинок у цьому процесі. Прилучаючи до краси, прекрасного в мистецтві та навколишній дійсності, школа розвиває здатність дитини творчо сприймати будь-який прояв естетичного, вчить умінню вирізняти його, формує потребу в естетичному, розвиває навички оцінки явищ мистецтва та навколишньої дійсності.

Процес естетичного реагування протікає в двох взаємопов'язаних формах: продуктивній (діяльнісній) та репродуктивній. Відзначимо, що перша форма традиційно називається естетичною діяльністю і передбачає «продукування», створення естетичних об'єктів (творів образотворчого мистецтва, дизайнерських, декоративно-ужиткових виробів та ін.), друга форма називається процесом естетичного сприйняття. Важливо, щоб сприйняття прекрасного, насолода досконалістю художньої форми, красою взаємовідносин в шкільному колективі знаходились в тісному взаємозв'язку з процесом естетичного пізнання, набуттям необхідного естетичного досвіду, усвідомленням ціннісної сутності мистецтва.

Осягнення мистецтва в школі – це «засвоєння морального досвіду минулих поколінь» [23, с. 112]. Тому не можна допустити, щоб молоде покоління стало лише споживачем краси, необхідно забезпечити естетичну освіту та виховання в школі, а в їх основі має лежати формування любові до своєї національної культури, народної творчості, інтересу до інших національних культур, створення можливостей для творчості дітей в різних сферах життєдіяльності. Учні повинні набути необхідних вмінь і навичок естетичного формування навколишнього середовища, привносити естетичність, красу у довкілля.

У освітньому процесі праця виступає важливим чинником різнобічного розвитку школярів, в тому числі й естетичного. Від процесу та результатів

трудової діяльності учні відчують насолоду, задоволення, радість. Вона передбачає вироблення правильного смаку, вміння активно планувати, організовувати свою роботу, забезпечувати високу якість діяльності з внесенням в неї елементів творчості [46, с. 53].

У поняття краси праці входять поняття про красу того, хто трудиться, про красу трудового процесу, і про красу кінцевого продукту праці. Кінцевий результат людських зусиль – продукт праці – безпосередньо відображає усю глибину або поверховість, простоту або складність естетичних уявлень людини, відображає його ідеали краси. Відтак красивою може бути лише усвідомлена праця, що приносить радість і насолоду. Учень не може відчути красу трудового процесу, мети якого він не знає, не усвідомлює, не розуміє. Кожен учень має уявити собі призначення, форму, декор, колір, способи використання кінцевого продукту, хоча частка його праці може бути виражена не на кінцевий, а на проміжній або й навіть початковій стадії трудового процесу, зокрема під час проєктної або конструкторської діяльності.

Уявлення про доцільність і гармонію праці в єдності з процесом творення естетичного об'єкту складає важливий аспект сприйняття учнем краси створюваного предмета. Дитині властива потреба реалізовувати свої сили й можливості, тому, чим повніше і багатогранніше зможе реалізуватися дитина у процесі і продукті своєї праці, тим більше задоволення, насолоди вона отримає.

Красу продуктів матеріальної праці та предметного середовища вивчає спеціальна галузь естетики – **дизайн (технічна естетика)**. У процесі еволюції технічної естетики в ній, конкурують, змінюючи один одного, або суміщаються два погляди на естетичну сутність продуктів праці. Один з них – оцінка естетичних переваг виробу за аналогією з продуктом природної життєдіяльності, другий – за аналогією з твором мистецтва. Вироби, які відповідають обома критеріям – це, наприклад, твори дизайнерського або декоративно-ужиткового мистецтва, які поєднують утилітаризм і художню функцію, відповідаючи вимогам

краси та корисності.

Ввести в працю, освітній процес, побут учнів художнє начало, стати засобом творення емоційного предметно-просторового середовища має декоративно-ужиткове мистецтво. Саме естетично довершені, художньо досконалі предмети праці та побуту, на які школярі часто не звертають особливої уваги, впливають на почуття дітей, викликають прагнення творити красу навколо себе.

Педагоги і психологи зазначають, що в навчанні та вихованні потрібно виходити з того, що пізнання завжди йде від предметів до відчуття і думки, а не навпаки [45]. Цим пояснюється вплив емоційно-естетичного предметного і просторового середовища як чинника активізації естетичного виховання школярів. Естетика предметно-просторового середовища школи чи домівки є однією з актуальних проблем сучасної педагогіки [61]. У зв'язку з цим, заняття потрібно проводити так, щоб молоде покоління активно сприймало естетичний стан оточення: зі смаком оформлені інтер'єри, архітектурна форма і колір екстер'єру школи, який є повсякденним середовищем учня. Красиво оформлені класні кімнати та кабінети, коридори і майстерні, їдальня й інші приміщення, встановлені на стінах стенди, дошка оголошень, плакати, афіші, виконані учнями, безумовно розвивають естетичний смак, формують потяг до прекрасного, а звідси – й особливе ставлення до навчання. Педагог повинен бути уважним до усього, що оточує школярів, докладати зусиль для якісного оформлення шкільних приміщень – коридорів, кабінетів, майстерень та ін.

Важливою є й естетика освітнього процесу, яка передовсім залежить, від цілеспрямованої діяльності педагога й учнів, в результаті якої краса стає властивістю навчальної праці. Сучасні педагогічні теорії наполягають у наданні дітям більшої свободи, особливо в предметно-перетворювальній діяльності. Звідси, саме заняття різними видами дизайнерського, декоративно-оформлювального мистецтва надають необмежені можливості до зміни, вдосконалення предметно-просторового оточення, організованого дорослими для

школярів.

Позитивне значення предметно-просторового середовища полягає в тому, що воно сприяє насолоді освітнім процесом: створюючи радісний, піднесений настрій, воно підвищує навчально-трудова активність, виховує бережливе ставлення до шкільного та громадського майна, формує акуратність, ввічливість і тактовність, впливає на розширення світогляду, поглибленню естетичних оцінок і смаків. Отже, естетичне предметно-просторове середовище формує вміння, бачити, розуміти і самостійно створювати естетично довершені вироби, впливає на працездатність, здоров'я та вихованість учнів.

Важливе значення в естетичному вихованні відіграє оточення дитини вдома, домашній простір, побут. Художні інтереси сім'ї, рівень її естетичного розвитку безпосередньо відображаються на учнях, і навпаки – прагнення школяра до пізнання є стимулом для збагачення естетичних інтересів батьків, які привносяться у побут. Поняття «побуту» достатньо широке, адже до нього зазвичай відносять умови, в яких живе сім'ям, предмети, якими користуються її члени. Відтак краса побуту – це краса предметів, краса їх організації в домі, краса ставлення до цих предметів [10, с. 34].

Кожен побутовий предмет створюється з урахуванням корисності та краси. Це передовсім меблі, предмети оформлення інтер'єру, посуд, одяг тощо, при виготовленні яких враховується природна краса матеріалу, гармонія форми та кольору. Ставлення до предметів, розуміння їх значення і краси виховують у дітей реальне значення предметів в домі, відношення до них старших. «Дім – не виставка, не музей, він повинен бути місцем відпочинку, спілкування, роботи і навчання, чистим, зручним, затишним» [10, с. 36].

Одним із актуальних завдань, які стоять перед системою естетичного виховання є об'єднання у виховному впливі на особистість школяра можливостей різних видів мистецтва, особливо тих, які тісно пов'язані з повсякденною працею, навчанням, з різними утилітарними потребами дитини.

Педагогічно доцільно всіляко підтримувати прагнення членів сім'ї в тому, щоб діти створювати побутові вироби власними руками (це може бути одяг, меблі, декоративно-ужиткові вироби тощо). Такий дім поєднує традиції і сучасність, красу і творчість його мешканців.

Декоративне оформлення інтер'єру в сучасному стилі з етнічними елементами формує смаки, вчить цінувати культурну спадщину народу, сприймати прекрасне і найголовніше, виховує прагнення власноруч створювати красу довкола себе. Здатність розуміти, відчувати прекрасне є не лише певним критерієм, показником рівня естетичного розвитку школяра, а й виступає стимулом для розвитку у нього творчих здібностей [22, с. 134]. Встановлено, що естетичне ставлення школярів до довкілля формується за таких умов:

1. Типу середовища, його характеру, превалюванні естетичного в предметному довкіллі.

2. Особистого внеску в створення естетичного предметно-просторового середовища, безпосередня участь у влаштуванні та покращенні вигляду житла, місця навчання, трудової діяльності.

3. Засвоєного досвіду ставлення до навколишнього предметного світу, наприклад, з боку батьків, учителів, друзів, знайомих.

4. Знання історії та художньо-естетичних традицій свого краю, села чи міста.

5. Знання закономірностей, принципів естетичної організації предметно-просторового середовища.

Отже, справжній естетичний розвиток особистості школяра – це результат тривалої і ґрунтовної праці з освоєння прекрасного в мистецтві, діяльності та довкіллі. Однак, естетичне виховання не обмежується лише сферою прекрасного, воно формує в дитині творче ставлення до праці, побуту, навколишньої дійсності. Шкільний вік, на який припадають дитинство і юність, – це періоди становлення особистості учня, коли він знаходиться під

впливом сім'ї та школи. Саме цей період є сенситивним, коли зароджуються й розвиваються джерела творчих сил і здібностей школяра. Тому в закладі освіти та вдома повинні бути створені належні умови для розвитку духовно-моральних й художньо-естетичних потреб, почуття та смаку розуму, а також закладене підґрунтя творчої предметно-перетворювальної діяльності.

1.2. Використання формотворчих і композиційних закономірностей та принципів проєктування об'єктів предметно-просторового середовища

Сучасна наука значно розширила уявлення людини про цінність мистецтва та переконала в тому, що створювані форми предметів також підпорядковуються закономірностям, характерним для пластичних видів мистецтв і складає важливу частку людської культури. При цьому творча діяльність людини розвивається в двох різних напрямках: з одного боку – це прагнення відобразити в малюнках, скульптурі або кольорі певні об'єкти та явища навколишнього світу (події, природу, людей, тварин, предмети побуту та ін.), а з іншого – прагнення створити форми, які не існують в природі, тобто створені лише людською фантазією.

Відомо, що перші мисливці, малюючи на кістках або стінах печер мамонтів, коней, ведмедів й інших тварин, намагалися якнайточніше відобразити форму їх тіла. Водночас первісні люди створювали предмети домашнього вжитку та знаряддя праці, творили і komponували нові форми на основі власного досвіду, лету фантазії, які черпали зі спостережень за довкіллям. Крім того, на встановлення цих форм значно вплинули матеріали і знаряддя праці, яким користувалися люди в процесі трудової діяльності.

Ці два напрями, які поєднували художню творчість і трудову діяльність (ремесло) з'явилися на початкових ступенях розвитку людської культури, і кожного разу набували нових специфічних якостей. Коло, квадрат, трикутник, циліндр, кулю, конус й інші прості форми людина повсякденно спостерігала в

природі: круглий місяць, кулеподібне яблуко, конусоподібні польові квіти тощо. Усі ці форми використовувалися при виготовленні різних предметів вжитку та побуту. Так виникла проблема поєднання простих форм – проблема композиції.

Категорія «**композиція**» в перекладі з латинської *composition* – означає поєднання, творчість, розміщення, зв'язок, побудова, структура [63, с. 13]. У мистецтві розрізняють три основні види композиції: фронтальна, об'ємна, глибинно-просторова. Характерною ознакою *фронтальної композиції*, є розміщення в одній площині елементів форми в двох напрямках відносно спостерігача. *Об'ємна композиція* – це форма, що має відносно замкнену поверхню і сприймається з усіх сторін. *Глибинно-просторова композиція* складається з матеріальних компонентів, об'ємів, поверхонь, простору, а також чітких інтервалів між ними [29].

Дамо стислу характеристику основним категоріям композиційних побудов.

Ритм – це рівномірне чергування розмірних елементів, порядок поєднання ліній, об'ємів, площин [30]. Коли дивитися на нерухоме зображення на тому чи іншому виробі, споруді з повторювальними елементами (плоскими, об'ємними, лінійними) почуття ритму дає сприйняття умовного руху, очі ніби спостерігають і рухаються за цими елементами, що рівномірно повторюються.

Часті поділи в горизонтальному напрямі ніби знижують висоту предмету, а вертикальні, навпаки – роблять його випуклим. Також ритм може бути спокійним і бурхливим, спрямованим в одну сторону (орнаментальна кайма) або сходиться до центру (узор в центрі предмету), спрямованим у горизонтальній чи вертикальній площині (рис. 1.1) [38].

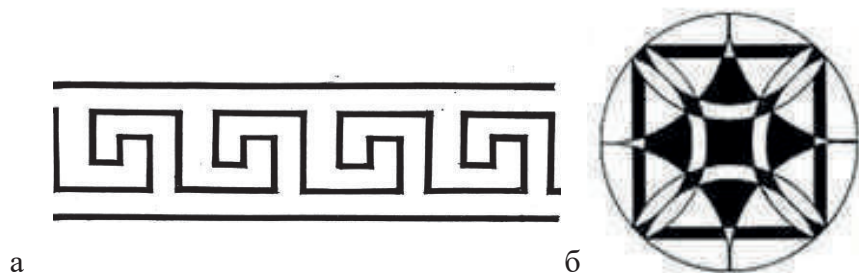

Рис. 1.1. Види ритму: а – горизонтальний (меандр), б – центральний

Ритм як засіб композиції зв'язаний з особливостями психології зорового сприйняття. Прояв ритму є дуже різноманітним: він може відігравати активну організуючу роль в композиції, а інколи є стрижнем композиції. Так, у сучасних закладах освіти часто використовується кольоровий ритм, наприклад у підборі кольорової гами дитячого одягу чи приміщень школи (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Кольоровий ритм в одязі та оформленні стіни шкільного медпункту

Рівновага – це такий стан форми, при якому всі елементи збалансовані між собою. Це залежить від розподілу основних мас композиції відносно її центру та викликає у людини почуття спокою, стійкості, впевненості (рис. 1.3) [49].

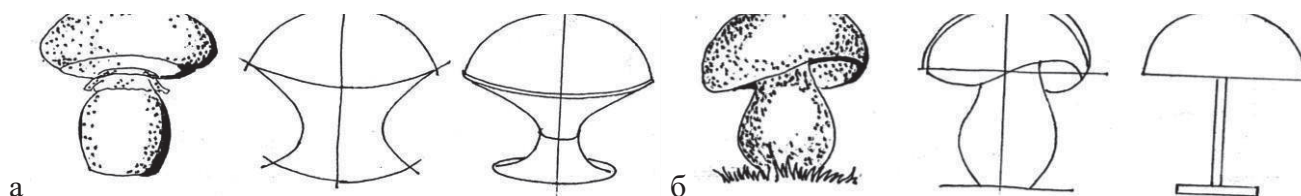

Рис. 1.3. Приклади застосування рівноваги

Динамічність – це зорове сприйняття руху, стрімкості форми. Динамічність робить форму активною, помітною, виділяє її серед інших (рис. 1.4)

[38].

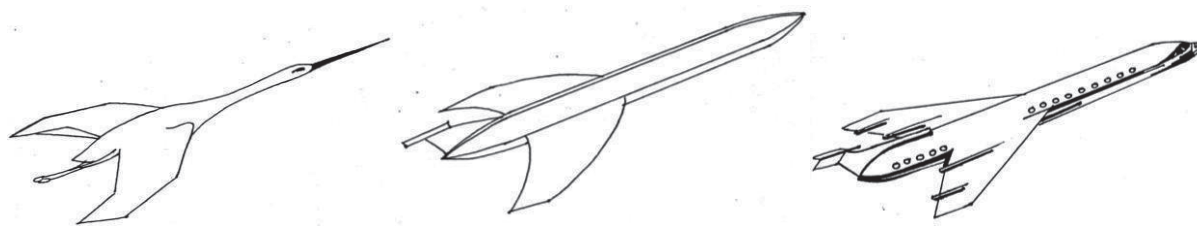

Рис. 1.4. Приклад застосування динаміки

Статичність – це стан спокою, рівноваги форми, її стійкості [58]. Статичність предметів передбачає наявності вісі, навколо якої й організована форма. Наприклад, усі предмети побуту (холодильники, пральні машини, радіо- і телеапаратура, кухонне начиння) мають статичну форму (рис. 1.5)

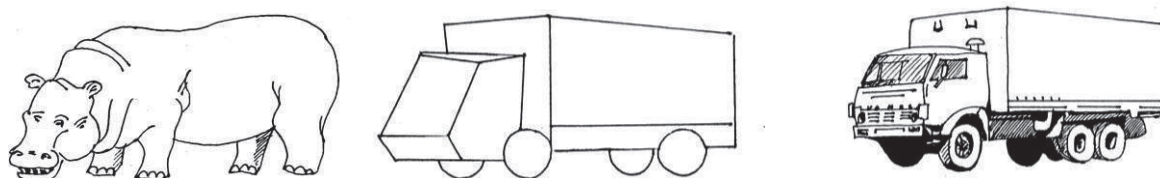

Рис. 1.5. Приклад застосування статичності

Симетрія – це принцип організації композиції, де елементи розташовані чітко відносно площини, осі або центра. Симетрія є однією з умов краси, оскільки забезпечує рівновагу композиції. Найпростіші види симетрії – *осьова* (рис. 1.6, а) та *дзеркальна* (рис. 1.6, б) [3].

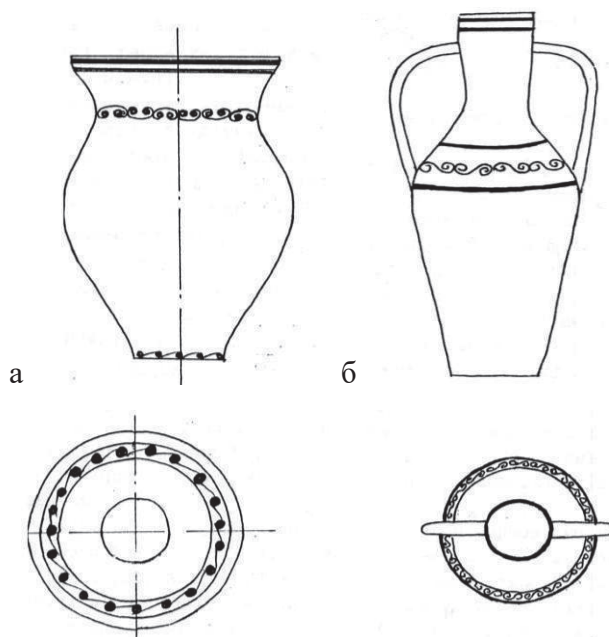

Рис. 1.6. Види симетрії: а – осьова, б – дзеркальна

Асиметрія – принцип організації композиції, який ґрунтується на динамічній зрівноваженості елементів, на вираженні їх руху в межах цілого (рис. 1.7) [3].

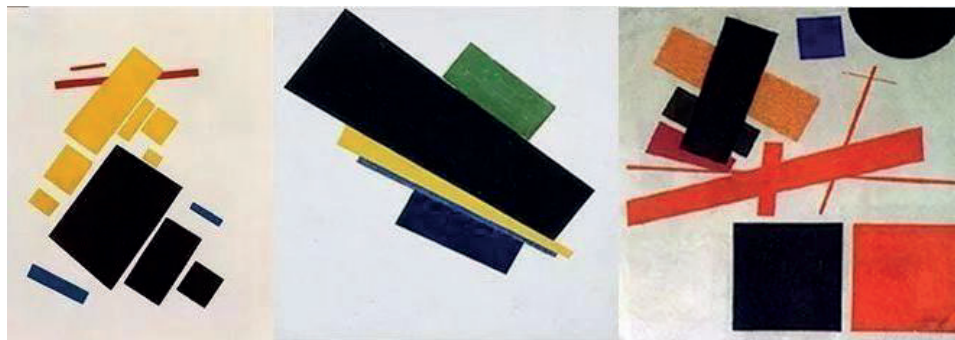

Рис. 1.7. Асиметрія форм

Масштаб – це оцінювання розміри предметів відносно розмірів інших предметів або цілого предмета та його окремих частин, а масштабність – це співвідносність навколишніх предметів, споруд, машин до розмірів людини (рис. 1.8) [3].

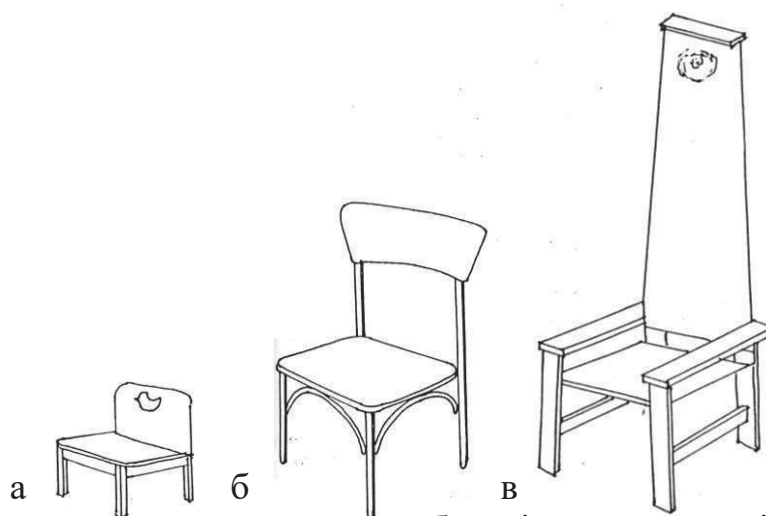

Рис. 1.8. Приклад застосування масштабності: а – дитяче крісло; б – крісло для дорослої людини; в – крісло для судійської зали

Пропорції – це співвідношення двох або декількох елементів форми між собою, гармонійне поєднання пропорційних частин елементів у єдине ціле [26]. Найбільш відомі пропорції «золотого перетину», які виражаються числом 1,62. Щоб поділити відрізок АВ в пропорції «золотого перетину»

достатньо в точці В поставити перпендикуляр $BC=AB:2$ і на стороні АВ відкласти $AD = AC - BC$. Відношення $AD : DB = AB : AD = 1,62$ (рис. 1.9, а). Кожна точка перетину сторін п'ятикутної зірки ділиться на дві частини у відношенні «золотого перетину»: $BC : CA = 1,62$ (рис. 1.9, б).

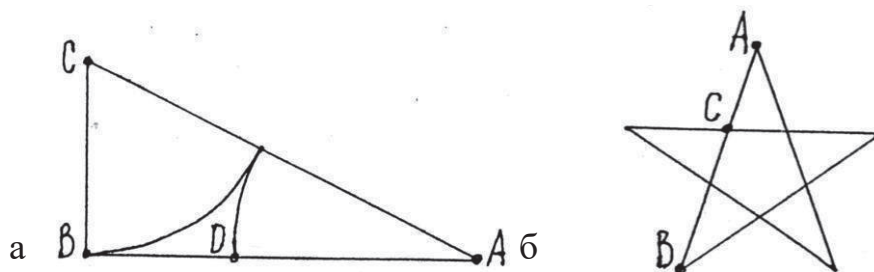

Рис. 1.9. «Золотий перетин» та приклади його застосування

Секрет «золотого перетину» був відомий із сивої давнини, однак цей термін безпосередньо був уведений в XV ст. геніальним італійським художником, скульптором та інженером Леонардо да Вінчі (рис. 1.10). Пізніше французький архітектор Ле Корбюзьє створив власну шкалу «гармонійних пропорцій».

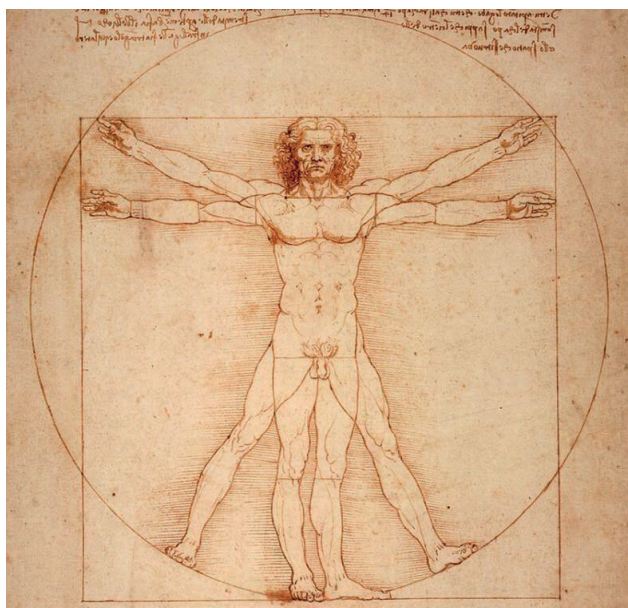

Рис.1.10. «Вітрувіанська людина» Леонардо да Вінчі як приклад «золотого перетину»

Відомо, що «золотий переріз» викликає почуття краси, насолоди, узгодженості, співрозмірності, гармонійності. На практиці частіше всього використовують наближений «золотий переріз», тобто співвідношення, де кожне

наступне число є сумою двох попередніх: 3:5 – 5:8 – 8:13 – 13:21 тощо [26].

Тектоніка – це є гармонійна взаємозалежність формотворення, яка виражена загальною формулою, поданою на рис. 1.11. Тектонічна структура є трьох видів: каркасна, оболонкова, монолітна.

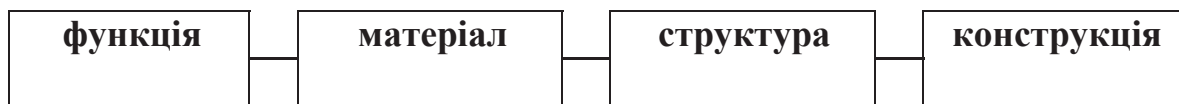

Рис. 1.11. Формула тектонічної послідовності

Контраст – це різко виражена протилежність (довгий – короткий, товстий – тонкий тощо) [26]. Засобами контрасту можна підсилити виразність виробу. Це досягається шляхом використання різних розмірів, форм і фактур матеріалів (рис. 1.12), різної обробки поверхні матеріалу (наприклад, шороховате – гладке). Якщо контраст відсутній, то форма є невиразною, «сумною». Контраст сприяє загостренню сприйняття цілого, однак дуже різкий контраст буде сприяти передчасній втомленості, а повна його відсутність створює монотонність. Контраст слід розглядати не лише з погляду композиції, а й з практичного боку, в зв'язку з діяльністю людини.

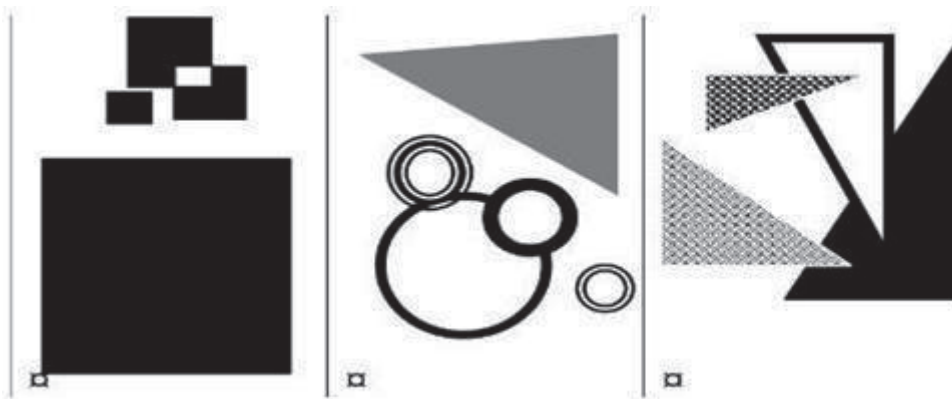

Рис. 1.12. Контраст розмірів, форм і фактур

Нюанс – це відношення близьких за властивостями композиційних ознак предмету, це послаблений контраст, який грає роль відтінку [49]. Нюанс згладжує монотонність і жорсткість форми. Нюансу притаманна незлічена гама варіантів у найтонших відношеннях різноманітних матеріалів, фактури і кольору.

ВИРАЖАЛЬНІ ЗАСОБИ В КОМПОЗИЦІЇ

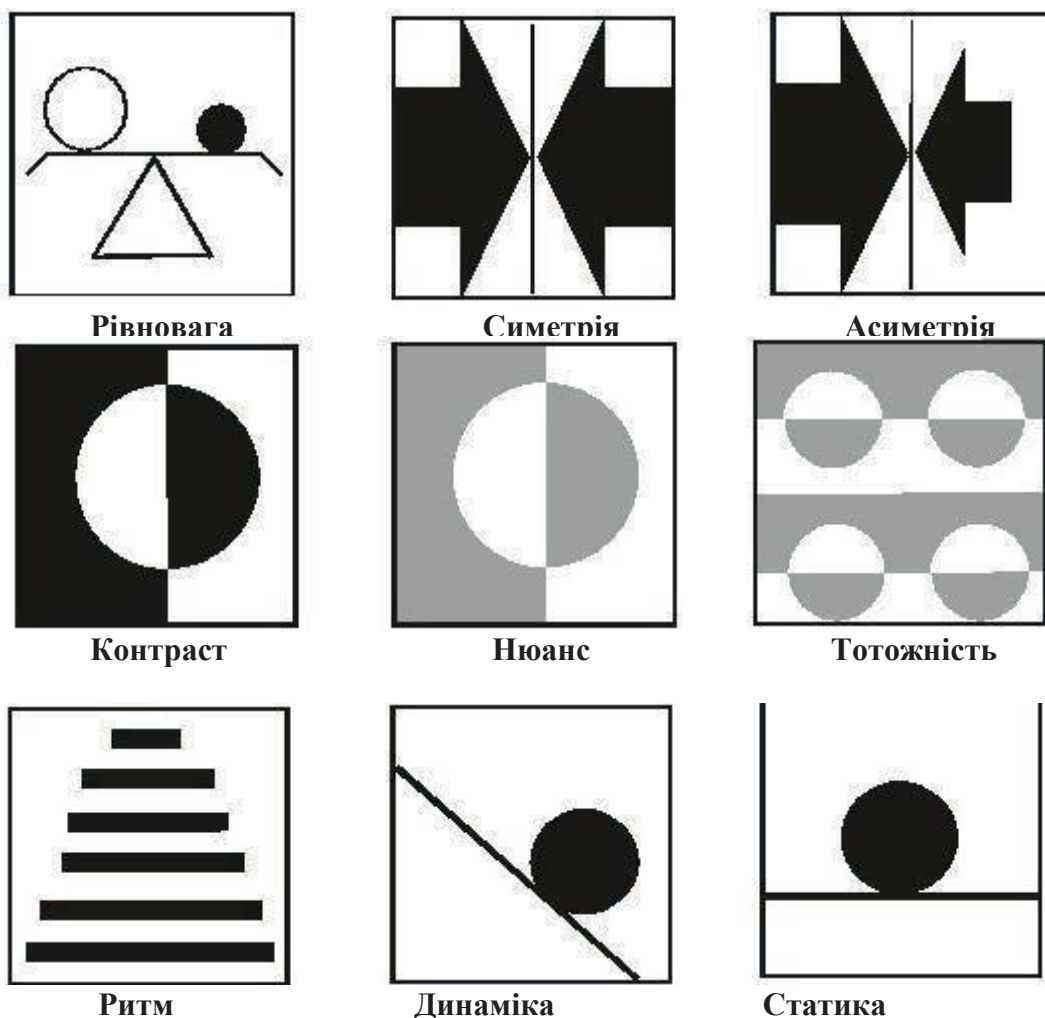

Рис. 1.13. Приклади виражальних засобів у композиції

Нюансування форми потребує найбільш високої кваліфікації проєктувальника, розвиненого чуття. До неї звертаються переважно на завершальній стадії проєктування. Відтак, коли основа форми складна, нюансування – це головне, що робить предмет більш завершеним, елегантним.

Ознайомившись з основними категоріями композиції, бачимо, що кожний предмет, створений людиною, як і будь-яка форма в природі, складається не з випадкового накопичення окремих незалежних одна від одної деталей і елементів, а є гармонійно стрункою в своєму єдиному цілому і має визначений порядок в побудові.

Узагальнюючи вище зазначене, приходимо до висновку, що створенню будь-якого виробу передусє творче осмислення вихідних даних (функції,

конструкції, технології, матеріалу) і лише після цього – композиційне вирішення (проектування, конструювання, моделювання) під впливом естетичних чинників (рис. 1.14).

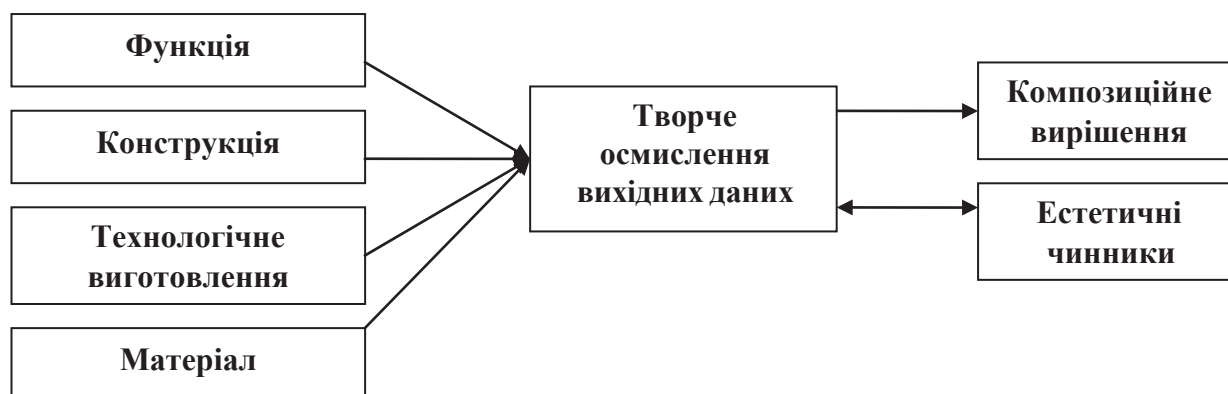

Рис. 1.14. Схема формотворення виробу

1.3. Характеристика етапів художнього проектування об'єктів предметно-просторового середовища

Процес художнього проектування (дизайну) проектно-просторових об'єктів надзвичайно складний. Тому готових вказівок про те, як зробити конкретний вибір досконалим в естетичному та технічному сенсі, дати неможливо. В кожному окремому випадку необхідний конкретний підхід залежно від цілої низки умов. Проте існують принципи й об'єктивні закономірності, які впливають із закономірностей природи, і певною мірою є загальними для різноманітних галузей художньої творчості – декоративно-ужиткового мистецтва, дизайну тощо.

Так, з-поміж основних принципів дизайну вчені виокремлюють такі:

- 1) комплексне вирішення утилітарно-функціональних, конструктивно-технологічних, економічних та естетичних завдань;
- 2) урахування навколишнього предметного середовища і конкретних умов використання об'єктів художнього конструювання;
- 3) єдність форми і змісту (образності) об'єктів художнього конструювання [63].

Із перерахованих перший принцип вважається ключовим, бо підпорядковує собі всі інші. При створенні форми виробу в цілому й окремих його частин, які б

максимально відповідали його утилітарно-функціональному призначенню, художньо-конструкторське проектування виробу слід розпочинати з його утилітарної функції. Зміст першого принципу коротко можна виразити таким чином: **корисність + зручність + краса**. Кожний структурний елемент цієї формули дизайну характеризується сукупністю конкретних чинників: корисність – техніко-економічними; зручність – ергономічними; краса – естетичними [7].

Другий принцип – урахування навколишнього предметного середовища з урахуванням використання об'єктів художнього конструювання. Крім того, що виріб повинен відповідати функціям та іншим вимогам першого принципу дизайну, він може не відповідати другому принципу. Відтак жодне явище, жодний предмет не можна розглядати ізольовано, окремо від конкретних умов, тому що всі явища взаємопов'язані і детерміновані. Тому не знаючи майбутнього предметного середовища, складно спроектувати виріб декоративно-ужиткового мистецтва, архітектурні елементи та інші об'єкти художнього конструювання.

Згідно третього принципу для будь-якого виробу його функціональні ознаки повинні логічно поєднуватися з його конструкцією та формою.

Методика дизайнерського аналізу. Нагадаємо, що аналіз – це метод наукового дослідження об'єктів художнього конструювання, найголовніша складова частина дизайну, який передбачає всебічний огляд виробу, всього того, що в сукупності дає вичерпне поняття про нього [3]. Дизайнер зобов'язаний аналізувати всі об'єкти своєї творчої діяльності, зокрема загальне попереднє міркування перед початком проектування. Недостатній аналіз на окремих стадіях проектування впливає на цінність виробу ще на першій стадії. Відсутність обґрунтованого дизайнерського аналізу виробу під час проектування може призвести до його морального старіння та неповноцінності ще на початку виготовлення.

Поглиблений аналіз виробів передбачає поєднання різного роду чинників, вимог, умов, підходів тощо. Неможливо, наприклад, отримати повне уявлення про виріб, розглядаючи лише його функціональні особливості, не приділяючи уваги матеріалу, технології виготовлення, вибору конструкції і форми. Складно також

проаналізувати форму виробу, дати оцінку його конструктивності й естетичності, не знаючи функціонального призначення виробу. Таким чином, «аналіз – це комплексний та різнобічний процес, а аналізувати об’єкт необхідно послідовно з усіх боків, розглядати й оцінювати довершеність виробу: функціональну, конструктивну, технологічну доцільність, експлуатаційну практичність, економічність, ергономічність, композиційне вирішення та естетичність. Дизайнерський аналіз майбутнього виробу необхідно проводити з погляду його функціональності та композиційності» [21, с. 12].

Функціональний аналіз – це передовсім соціальне значення виробу, тобто урахування й оцінка його якісних показників, які визначають зв’язок: людина – предмет. На цьому етапі необхідно дотримуватись чіткої послідовності при розгляді всіх складових процесів, яким би простим чи складним цей процес не здавався. Надзвичайно важливо встановити наскільки вагома потреба суспільства у проєктованому виробі і відповідність його призначенню. Не менш важливим фактором є виявлення зв’язку: предмет – середовище. Тут можна звертається увага на такий чинник: наскільки форма за своїм стильовим напрямом здатна співвідноситися з іншими елементами, зокрема, з тими, які відіграють визначальну роль в навколишньому предметно-просторовому середовищі. Отже, функціональність – це зручність, раціональність, відповідність і досконалість [63].

Композиційний аналіз. Поняття композиційності виробу, предмету або їх комплексу, пов’язані з поняттям їх образності та художньо-естетичної виразності. Композиційна якість – кінцева фаза, яку досягають лише після детального та всебічного аналізу всіх утилітарних і функціональних вимог, висунутих до виробу. Закономірним продовженням художньо-конструкторського аналізу – є художньо-конструкторський синтез при проєктуванні і створенні нових виробів. Аналіз і художньо-конструкторський синтез можуть забезпечити не досконалість певного виробу (взірця), а й цілого типологічного ряду подібних взірців [63].

Етапи проєктування. Створити досконалий виріб без попередньої і послідовної методичної проробки неможливо. Увесь процес проєктування поділяють на стадії (етапи), які здійснюється в такій послідовності [66]:

1. *Вивчення технічного завдання.* У завданні стисло уточнюється функція, призначення, конструктивно-технологічне вирішення, особливі вимоги, що ставляться перед художньо-конструкторською розробкою.

2. *Попередня стадія – художньо-конструкторський аналіз.* На цьому етапі проводиться розкриття якості аналогів і комплексу зв'язків «людина – предмет» і «людина – середовище».

3. *Перша стадія розробки художньо-конструкторської пропозиції.* На цьому етапі проводять попереднє дослідження об'єкту на основі вимог психології, ергономіки, економіки й інших наук. Цей етап передбачає вивчення конструкції, матеріалів, технології виготовлення, визначення вимог, поставлених перед проєктованим виробом, варіанти попередніх компоновок, розроблення варіантів ескізів в графічному вигляді та об'ємі, аналіз і вибір ескізних варіантів.

4. *Друга стадія розробки художньо-конструкторського проєкту* передбачає кінцеве компонування, моделювання або макетування, пророблення складних за формою поверхонь, вибір конструктивних й оздоблювальних матеріалів, економічне обґрунтування, графічне і письмове оформлення. Цей етап завершується написанням пояснювальної записки до проєкту [58, с. 42].

Крім того, на цій стадії розроблення та затвердження зовнішнього вигляду виробу, починається процес розробки поверхонь. Саме процес створення 3D-моделі має забезпечувати можливість запуску її в виробництво. Тут виникає проблема узгодження: модель, створена за допомогою дизайнерської програми, повинна без спотворень конвертуватися в формати інженерних програм САПР. При створенні 3D-моделей переважно використовуються програми, у яких побудова відбувається на основі NURBS – неоднорідного раціонального B-сплайну. Це математично точні описи ліній, з яких будуються відповідні поверхні та формується обсяг. Роботу з NURBS підтримують такі системи, як SolidWorks, Autodesk Inventor, McNeel Rhinoceros та ін. Побудована таким способом модель може бути успішною застосована у САПР.

Третя стадія – робоче проєктування. Вона передбачає розроблення робочих креслень виробу, контроль за дотриманням технологічної послідовності

втілення художньо-конструкторського проєкту в матеріалі.

Для візуалізації ідей сьогодні найчастіше застосовуються цифрові технології. Щоб розробити та запропонувати декілька різних варіантів дизайнерського рішення, доцільно користуватися спеціалізованими програмами (Autodesk SketchBook Designer, Adobe Photoshop та ін.), оскільки комп'ютерна подача дозволяє створювати безліч варіантів рішень, не починаючи кожен ескіз наново, що значно прискорює проєктний процес. Крім того, робота в цифровому форматі дозволяє за короткий термін надати матеріали у дистанційному форматі.

5. Експериментальний взірць. Передбачає участь в авторському спостереженні за виготовленням, апробуванням і доопрацюванням експериментального взірця

Вимоги до художньо-конструкторського проєкту. У графічну частину проєкту входить титульний планшет, на якому вказується тема розробки планшетів, на яких розміщені проєкції виробів та інші види інформації.

Крім назви проєкту на титульному планшеті розміщують контурний малюнок виробу або символ. Текст титульного планшета виконується графічним способом у чорно-білому варіанті або в кольорі. На інших планшетах розміщують три вигляди, які б давали вичерпну інформацію про розміри, кольорові і фактурні параметри виробу:

- конструктивну або конструктивно-кінематичну схему (за необхідності), яка інформує про функціональний зміст і внутрішню будову об'єкта; її зображають графічно, з чорно-білою відливкою чи з підфарбуванням;
- компоновальну схему, яка розкриває варіант збирання виробу;
- перспективне зображення виробу, як обов'язковий наочний варіант проєкту [60].

Отже, до складу проєкту входять: пояснювальна записка до художньо-конструкторського проєкту, яка містить опис функціонального призначення виробу, його конструктивні особливості і використання матеріалів, технологію виготовлення тощо. У вступі до пояснювальної записки обґрунтовують вибір теми, вказується її актуальність, наводиться коротка історична довідка. Після

цього викладаються наукові передумови вирішення проблеми: описується процес виготовлення виробу, методика проєкту, передбачувана корисність від впроваджуваного виробу, на завершення надається список використаної літератури та технологічна розробка проєкту згідно етапів. Вище додаються висновки про результати роботи, вказують, в чому полягає новизна новоствореного виробу.

Художнє проєктування предметно-просторових об'єктів, безперечно, пов'язане з творчістю. Відтак основою художнього проєктування є образне мислення, синтетичний підхід до використання графічних, колірних і формотворчих принципів композиції. Подібний підхід всебічно і традиційно використовується як в класичній художній творчості, так і в сучасному дизайні. Основний принцип художньої творчості та дизайну – композиція твору або предметно-просторового об'єкту.

Розділ 2

ДИДАКТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ У ШКІЛЬНІЙ СТУДІЇ ДИЗАЙНУ

2.1. Розроблення тематичного плану навчальної програми шкільної студії дизайну

Зміст роботи шкільної студії дизайну визначається навчальними програмами як авторськими, так і рекомендованими Міністерством освіти та науки України. Формуючи зміст роботи студії дизайну, необхідно виходити з її основного завдання – формувати в учнів знання, практичні уміння та навички необхідні для оволодіння конкретними видами дизайн-діяльності. Відтак під змістом роботи шкільної студії дизайну розуміється соціально й і педагогічно обґрунтована, логічно впорядкована і зафіксована у навчальній програмі інформація, на основі якої учні засвоюють знання, вміння і навички, необхідні для здійснення творчої діяльності у галузі дизайну.

Інструментом формування змісту діяльності шкільної студії дизайну, починаючи з добору системи знань і вмінь, їх структурування у вигляді програми, є такі критерії: 1) відповідність змісту основним функціям у діяльності кваліфікованих фахівців у галузі дизайну; 2) виховна, розвивальна й профорієнтаційна спрямованість змісту навчання; 3) практична спрямованість змісту задля формування творчих здібностей учнів в освітньому процесі; 4) відповідність змісту віковим можливостям розумового, фізичного і творчого розвитку школярів; 5) міжпредметна і внутрішньопредметна скоординованість змісту навчання; 6) відповідність обсягу змісту часові, який відводиться на навчання; 7) доступність змісту на всіх етапах і стадіях навчання; 8) відповідність змісту матеріально-технічній базі з урахуванням перспектив її розвитку; 9) спрямованість змісту на створення естетичного привабливого навчально-предметного середовища; 10) відповідність змісту нормам безпечної праці і санітарно-гігієнічним вимогам [25].

Практичний досвід і опрацювання численних науково-методичних рекомендацій [6; 16; 25; 28; 36; 55] дозволили нам запропонувати послідовність розроблення навчальної програми шкільної студії дизайну.

1. Навчання в студії дизайну слід умовно поділити на три вікові рівні (етапи): перший рік навчання – 5-7 класи; другий рік навчання – 8-9 класи; третій рік навчання – 10-11 класи. Особливістю першого етапу є орієнтація на операційно-предметну систему, що зумовлюється навчанням композиційним побудовам, різноманітним художнім діям і технікам декорування і лише після цього застосування набутих знань і вмінь при розробленні дизайн-проекту. Як показує наш досвід, розроблення дизайнерських пропозицій, створення орнаментальних композицій, і, врешті-решт, виготовлення виробів мають нести суспільно-корисну спрямованість, а кінцевий результат – задовольняти як творця, так і замовника. На другому етапі учні, маючи певний практичний досвід, можуть розпочинати художнє проектування виробів за власним задумом, але з допомогою керівника студії, тобто відбувається орієнтація на предметно-операційну систему навчання. На третьому етапі в структурі програми повинні переважати елементи предметно-технологічної системи навчання, при якій учні, маючи сталий досвід роботи в шкільній студії, самостійно проектують художній виріб, творчо розробляють орнаментальні композиції, підбирають гармонійні кольори і виготовляють цей виріб із дотриманням технологічної послідовності та відповідно до дизайн-проекту.

2. Необхідно визначити обсяг часу, який відводиться на теоретичне і практичне навчання основам дизайну. Відомі вчені-методисти, учителі та керівники дитячих творчих об'єднань погоджуються з тим, що більшу частину часу повинна займати практична робота. Це пояснюється передовсім тим, що основними завданнями художньо-прикладних гуртків і студій є вдосконалення вмінь і навичок, сформованих під час уроків трудового навчання та образотворчого мистецтва, а також оволодіння спеціальними вміннями та навичками художнього проектування, технічного конструювання та виготовлення виробів. Крім того, необхідно врахувати, що більшість учнів прагнуть бачити

конкретний результат своєї творчої праці, все це дає ґрунт для того, щоб основну частину часу (понад 80%) відводити практичній роботі.

3. Заняття у студії дизайну бажано проводити два рази в тиждень упродовж 2-3 годин. Тому при створенні макету програми необхідно виходити з того, що заняття у шкільній студії повинні проводитись регулярно два рази в тиждень по дві години (1 р.н.) і по три години в тиждень (2-3 р.н.). Заняття в студії дизайну необхідно розпочинати не пізніше другого тижня після початку навчального року і не переривати в період осінніх, зимових і весняних канікул. Закінчувати роботу студії – за тиждень до закінчення занять в школі. Виходячи з цього впродовж навчального року необхідно планувати відповідно 140 год. (1 р.н.) та 210 год. (2-3 р.н.).

4. Складання тематичного плану. Планування процесу навчання в будь-якому гуртку або студії може бути розраховано на один, два або три роки навчання. При цьому повинні враховуватися основні дидактичні вимоги, які ставляться до занять: 1) мета і завдання навчання; 2) матеріально-технічне забезпечення (обладнання, інструменти, матеріали); 3) дидактичне забезпечення освітнього процесу (основні та додаткові інформаційні матеріали); 4) перелік об'єктів праці, призначених для виготовлення студійцями певного навчального року.

5. Розробленню тематичного плану та відбору змісту повинна передувати ґрунтовна методична робота керівника студії дизайну, яка полягає в аналізі навчальних і методичних програм, посібників, вказівок і рекомендацій щодо планування та організації студійної роботи. Керівник студії komponує інформаційний матеріал за темами, визначає об'єкти праці, підбирає матеріал для їх виготовлення, необхідні інструменти, пристосування, технологічне обладнання, добирає наочні посібники тощо.

Єдиної, чітко обов'язкової форми розроблення тематичного плану не існує. Тому керівник студії дизайну з усіх можливих варіантів має вибрати найбільш раціональний та доцільний для цього профілю студії. Теми, що входять у тематичний план, можуть бути змінені залежно від можливостей матеріально-технічного забезпечення, зацікавленості учнів й інших умов.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ШКІЛЬНОЇ СТУДІЇ ДИЗАЙНУ

Пояснювальна записка

Нині дизайн в нашій країні отримав широке визнання та розвиток, тому збільшилась потреба у фахівцях цього профілю, підвищились вимоги до їх навчання та професійної підготовки. Дизайн-освіта достатньо складна, адже поєднує в собі різні галузі знань – естетику, техніку, технологію, ергономіку, біоніку, економіку й ін.

Першим етапом навчання у шкільній студії дизайну є ознайомлення учнів із історією становлення дизайну, тенденціями розвитку сучасного дизайну, основними етапами художнього проєктування, закономірностями і засобами композиційних побудов, прилучення до створення предметно-просторового середовища, виготовлення виробів, які мають художню цінність.

Ознайомлення з основами дизайну дозволяє учням свідомо оцінювати художню якість промислових виробів, об'єктів житлової, виробничої та соціально-культурної сфери, виконувати художньо-конструкторські розробки нескладних виробів на основі вимог естетики та ергономіки.

Метою реалізації програми – сприяння розвитку творчих здібностей учнів, формування художніх смаків та технічної майстерності.

Основними *завдання* шкільної студії дизайну є:

1) формування в учнів художнього світогляду, розвиток проєктно-конструкторського мислення й естетичного смаку на кращих прикладах вітчизняного і світового дизайнерського мистецтва;

2) набуття навичок комплексного розв'язання технічних, економічних і естетичних завдань у процесі дизайн-діяльності;

3) навчання використанню ергономічних норм і правил при художньому проєктуванні предметно-просторового середовища; формування умінь використовувати графічні та пластичні засоби для розв'язання дизайнерських завдань;

4) вироблення об'єктивних критеріїв оцінювання творів дизайнерського мистецтва;

5) вироблення у студійців прийомів виконання художньо-проектних, конструкторських і технологічних робіт.

Практичні заняття за цією програмою слід поєднувати з теоретичними, а також із різноманітними екскурсіями та поїздками у сучасно оформлені магазини та офіси, проектно-архітектурні інститути, дизайнерські бюро тощо. Важливе місце необхідно відвести зустрічам з місцевими художниками та дизайнерами, які мають цікаві творчі здобутки. На заняттях слід максимально використовувати різноманітний ілюстративний матеріал – репродукції, кольорові фотографії, слайди, готові дизайнерські вироби та ін. У процесі практичних занять належну увагу слід приділяти правильному підбору кольорів, ритмічності, рівновазі, масштабності, пропорціям, контрасту в композиції, а також виконанню моделей виробів з різноманітних матеріалів.

На кожному занятті необхідно проводити інструктажі (вступний, поточний та заключний), спрямовані на осмислення учнями змісту і прийомів роботи. Особливу увагу в інструктажі слід звернути на правильне виконання роботи, бережливе ставлення до інструментів, економне використання матеріалів, ефективне використання часу тощо. Важливо, щоб робота у шкільній студії дизайну носила творчий характер, спрямований на проектування та виготовлення акуратних, естетично довершених виробів, які максимально відображають внутрішній потенціал учнів, рівень сформованості їхніх знань й умінь у цій галузі.

Тематичний план

№ п/п	Тема	Кількість годин		
		всього	теор.	практ.
1 рік навчання				
1.	Вступне заняття. Мета та завдання студії дизайну на 1 році навчання. Розпорядок занять, правила поведження та норми безпечної праці.	2	2	–
2.	Сутність творчої діяльності дизайнера(екскурсія в дизайнерське бюро)	4	4	–
3.	Шрифт, орнамент, піктографічні знаки	20	4	16
4.	Тематичний малюнок	28	–	28
5.	Об’ємна композиція	30	–	30
6.	Макетування	50	–	50
7.	Підведення підсумків. підготовка робіт на виставку	6	6	–
Усього:		140	16	124

2 рік навчання				
1.	Вступне заняття. Мета та завдання студії дизайну на 2 році навчання. Розпорядок занять, правила поведінки та норми безпечної праці.	3	3	–
2.	Технічна естетика (екскурсія на сучасне промислове підприємство)	6	6	–
3.	Прикладна графіка	12	2	10
4.	Основи формотворення	9	–	9
5.	Перспектива	12	2	10
6.	Біоформи	9	3	6
7.	Ергономіка	9	3	6
8.	Дизайн і архітектура	6	3	3
9.	Дизайн і народне мистецтво	6	3	3
10.	Художнє проектування побутових виробів	133	–	133
11.	Підведення підсумків. Підготовка робіт на виставку	6	6	–
Усього:		210	30	180
3 рік навчання				
1.	Вступне заняття. Мета та завдання студії дизайну на 3 році навчання. Розпорядок занять, правила поведінки та норми безпечної праці. Організаційні питання.	3	3	–
2.	Основи інженерної психології (екскурсія у художній заклад вищої освіти)	6	6	–
3.	Розробка дизайн-проектів (індивідуальних)	90	–	90
4.	Розробка дизайн-проектів (групових)	105	–	105
5.	Підведення підсумків. Підготовка робіт на виставку	6	6	–
Усього:		210	15	195
Разом:		560	61	499

Матеріально-технічна база та забезпечення шкільної студії дизайну

Приміщення для проведення занять у шкільній студії дизайну має відповідати вимогам відповідно до Державних будівельних норм України «Будинки і споруди. Заклади освіти» [18] та з розрахунку 4,5 м² площі на кожного учня. Бажано, щоб студія мала три приміщення з якісним природнім освітленням. У зоні макетувальних робіт необхідно влаштувати витяжну вентиляцію для усунення шкідливих газів і пари.

Штучне освітлення повинно відповідати встановленим нормам для шкільних приміщень загального та індивідуального призначення. Необхідно

також мати додаткові світильники для забезпечення підсвічування місць роботи. Студію дизайну необхідно обладнати умивальником із гарячою та холодною водою, укомплектувати аптечкою і вогнегасником.

Кожному студійцю слід забезпечити індивідуальне робоче місце. Робочий стіл повинен легко переноситися і мати кришку з регульованим кутом нахилу. Необхідно також мати стаціонарні столи, встановлені в зоні дії витяжної вентиляції для роботи з застосуванням летких речовин (клей, фарба, лак). Робоче місце керівника студії має бути обладнане з урахуванням вимог до робочого місця дизайнера. Стільці в студії бажано мати з регульованою висотою сидіння. Необхідно також мати шафи зі стелажми для зберігання інструментів, матеріалів, наочних посібників, напівфабрикатів і готових робіт.

До *обладнання* шкільної студії дизайну належать: кульман, телевізор, відеопроєктор, епідіаскоп, екран, дошка шкільна, компресор, аерографи, комплекти «Умілі руки», витяжний вентилятор, електроплитка, прес, столярні, слюсарні або комбіновані верстати, технологічне обладнання (заточний, свердлильний, токарний, фрезерний та ін. верстати), комп'ютери (ноутбуки), лазерний принтер, 3-D принтер та ін.

Для роботи для шкільної студії дизайну слід придбати такі *інструменти та матеріали*: комплекти олівців (твердістю 2М, М, МТ, Т), набори різнокольорових кулькових ручок і фломастерів, пензлі колонкові (№ 5-10), пензлі білячі (№ 5-20), пензлі зі щетини (№ 1-20), готовальні, косинці, лінійки креслярські, лінійки металеві 60 см та 1 м, рейшини, шило, ножі політурні, скальпелі, різці різьбярські, ножиці, набори стеків (дерев'яних, металевих, дротяних, скребки, пера плакатні, комплекти слюсарних і столярних інструментів, шліф папір, набори креслярських інструментів, лекала, лобзики з набором пилок, машинка для загострення олівців, набори ватману креслярського, набори кольорового, міліметрового та копіювального паперу, набори палітурного та пресованого картону, набори фарб і барвників (гуаш малярна, акварель в тюбиках, олійні малярні, анілінові, туш кольорова концентрована, туш кольорова рідка), клей-емульсія ПВА, клеї (гумовий, БФ-2, «Момент», 88-НП, набори пластиліну (дитячий, скульптурний), листи фанери, органічного скла, пінопласту, ґрунтовки,

лаки (олійні, НЦ), розчинники, глина скульптурна, натюрмортний фонд, гіпсові моделі для рисунків, набір спеціальних ножів для обробки гіпсу та ін.

Специфіка проведення занять у шкільній студії дизайну

Програма першого року навчання у шкільній студії дизайну спрямована на виявлення індивідуальних здібностей учнів, ознайомлення зі зразками творчої діяльності дизайнерів, сферами, де застосовується дизайн-розробки, та з'ясування важливості дизайну в житті людини. Упродовж навчального року студійці засвоюють окремі професійні навички дизайнера, пов'язані з написанням шрифтів, створенням орнаментів і піктографічних знаків, виконанням тематичних малюнків, начерків, клаузур, розробленням об'ємних композицій виробів та макетуванням.

Упродовж другого року навчання студійці одержують більш глибокі уявлення про творчу діяльність сучасних дизайнерів, ознайомлюються з різними напрямками творчого самовираження людини в мистецтві, техніці, музиці. При цьому студійців слід заохочувати до надання допомоги іншим товаришам, виконання групових дизайн-проектів.

Майже увесь третій рік навчання присвячений розробленню дизайн-проектів та втіленню їх в матеріалі. При цьому серйозну увагу необхідно приділити суспільно корисному значенню виконуваного дизайн-проекту. Під час роботи над дизайн-проектом слід розподілити учнів на творчі групи по 3-4 особи за напрямками дизайну й з урахуванням їх інтересів, нахилів та побажань. При цьому над втіленням загальної мети дизайн-проекту студійці будуть працювати колективно, однак відповідальність має бути індивідуальною.

Взявши за основу цю програму, керівник студії повинен уникати традиційних шляхів навчання школярів, шукати власні оригінальні рішення проблем, організовувати освітній та виховний процеси так, щоб студійці самі відчували потребу в оволодінні творчою дизайн-діяльністю.

Ця програма складена з урахуванням того, що навчання буде розпочинатися з дітьми 5-7 класів, і тому при проведенні занять з малювання, ліплення чи інших тем образотворчої грамоти необхідно подавати інформацію порціями, в ненав'язливій формі. Учні повинні передовсім усвідомити необхідність занять

дизайном для себе та навколишніх. Теоретичні заняття найкраще проводити у формі коротких інформаційних бесід тривалістю не більше 15-20 хвилин, виділивши основний обсяг часу на практичних робіт.

Більше уваги слід приділяти наочності, використовуючи для цього альбоми, проспекти виставок, презентації й ін. Неабияке значення мають відвідування музеїв та виставок, екскурсії на сучасні підприємства, в архітектурно-проектні інститути, організація зустрічей з відомими дизайнерами, конструкторами, макетувальниками, маркетологами та іншими фахівцями у галузі дизайну. Такі зустрічі допоможуть студійцям краще зрозуміти багатогранність і значущість професії дизайнера в житті суспільства.

Під час відвідування виставок слід фотографувати найцікавіші експонати для створення фотоальбомів, презентацій, слайд-фільмів, щоб в подальшому можна було використати цей матеріал для проведення теоретичних занять. Можна також доручати проведення занять учнями, які виявили лекторські та педагогічні здібності.

Цікавим вважаємо використання музики при проведенні як теоретичних, так і практичних занять. Перевагу слід надавати інструментальній, класичній або естрадній музиці, залежно від теми заняття. Музика має звучати як фон, створюючи в учнів позитивні настрої, відповідні до теми занять. Наприклад, проводячи заняття на тему «Космос», можна використати «Патетичну сонату» Бетховена або музичні твори французької групи «Зодіак». При цьому, звичайно, необхідно врахувати рівень музичної грамотності та побажання учнів.

Важливе значення має проведення підсумкових занять за півріччя та навчальний рік. Під час підготовки до підсумкових занять та виставок бажано, щоб учні самостійно виготовляли плакати, листи-запрошення для батьків, здійснювали захист дизайн-проектів, проводили відбір кращих виробів для демонстрування на шкільній виставці.

2.2. Особливості організації предметно-просторового середовища шкільної студії дизайну

Організувати предметно-просторове середовище шкільної студії дизайну необхідно з урахуванням цілей та завдань, характерних для цього виду навчальних занять. Основна мета шкільної студії дизайну – це виховання естетичних смаків, розвиток творчих здібностей, формування художніх умінь та навичок школярів при створенні навколишнього предметно-просторового середовища.

Ураховуючи своєрідність та різноманітність занять, шкільну студію дизайну бажано оформити цікаво та нетрадиційно (див. рис. 2.1).

Рис. 2.1. Приклади просторово-предметного оформлення шкільної студії дизайну

Для ефективного і функціонального вирішення питань оформлення слід використовувати фантазію і уміння керівника студії, а матеріали застосовувати доступні, які не вимагають великих витрат і конструктивних переробок [11].

Рекомендується починати обладнання студії з ознайомлення із основними нормативними вимогами, викладеними в типових положеннях щодо організації занять у шкільних приміщеннях, а також із правилами техніки безпеки. Наприклад, якщо в студії напруга електроживлення становить 220 В, то у приміщенні потрібно прокласти шини заземлення. Заземленими повинні бути всі прилади без винятку. Навісні стелажі чи полиць, які дають змогу економити корисну площу, повинні обов'язково встановлюватися з використанням металевих штифтів, надійно закріплених у стіні.

При оформленні шкільної студії дизайну необхідно враховувати такі критерії [28]:

- а) соціологічний – суспільний статус контингенту учнів;
- б) функціональний – максимальний коефіцієнт корисного використання площі навчальних зон студії;
- в) ергономічний – обладнання робочих місць з урахуванням фізичних й антропометричних відмінностей учнів різних вікових груп;
- г) естетичний – якість і краса оформлення приміщення (стіни, стеля, підлога), меблів та обладнання студії;
- д) економічний – максимальна ефективність при мінімальних витратах матеріалів, енергії й інших ресурсів.

Всі зазначені критерії, які розумно реалізовані при оформленні шкільної студії дизайну, допоможуть знайти оригінальні й нетрадиційні рішення інтер'єру.

Головною умовою організації предметно-просторового середовища шкільної студії дизайну – є широка різноманітність оформлення індивідуальних і колективних робочих місць. Композиційну єдність лабораторії може подати розташована у візуальному центрі студії модульна колона, яка являє собою відкриту просторову конструкцію. Основне її призначення – розміщення

проекційної апаратури. На ній можна змонтувати арматуру індивідуального підсвічування. Під час занять на колоні розміщуються матеріали, фарби, інструменти. До колони необхідно підвести напругу 220В, тому її треба надійно заземлити, як і всю встановлену на ній апаратуру.

У шкільній студії дизайну повинні гармонійно поєднуватися такі зони [11]:

1. *Студійна зона* – призначається для виконання малюнків, начерків, клаузур з натури або за уявою. Предмети натюрморту розташовуються на розбірному подіумі із задниками та світильником спрямованого підсвічування на штативі. При виконанні роботи на столах передбачається підсвічування за допомогою освітлювальної апаратури, яка встановлена на колоні. Завдяки додатковому підсвічуванню можна вести записи і виконувати зарисовки під час демонстрування слайдів або при перегляді навчальних презентацій. У студійній зоні встановлюються класні дошки (бажано дві-три) для малювання крейдою (рис. 2.2), меблі, робочі столи, стелажі. Окрім того, біля дошки встановлюється проекційний екран (рис. 2.3), стенди для графічних робіт і рухома дошка для демонстрування об'ємних композицій та робіт, виконаних на планшетах (рис. 2.4).

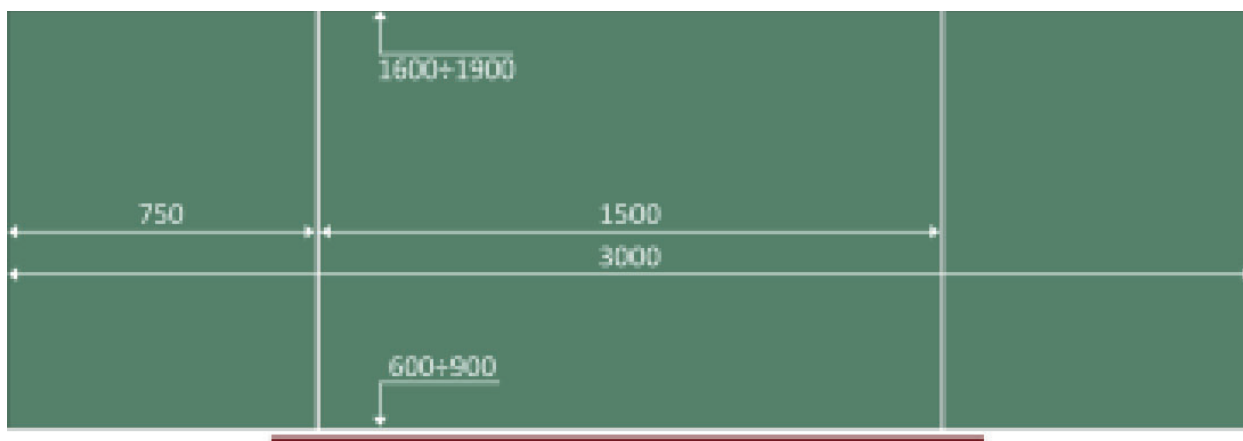

Рис. 2.2. Складальна класна дошка

2. *Макетна зона* – складається з ділянки для виконання технічних робіт і макетних столиків. Ділянка для виконання технічних робіт розрахована на 2 робочих місця з вентилятором примусової витяжки, а також додатковою витяжкою повітря при виконанні опоряджувальних робіт (фарбування, лакування, полірування). На стінах макетної зони слід розмістити навісні антресолі для

зберігання планшетів і плакатів, а також стелажі для макетів і напівфабрикатів.

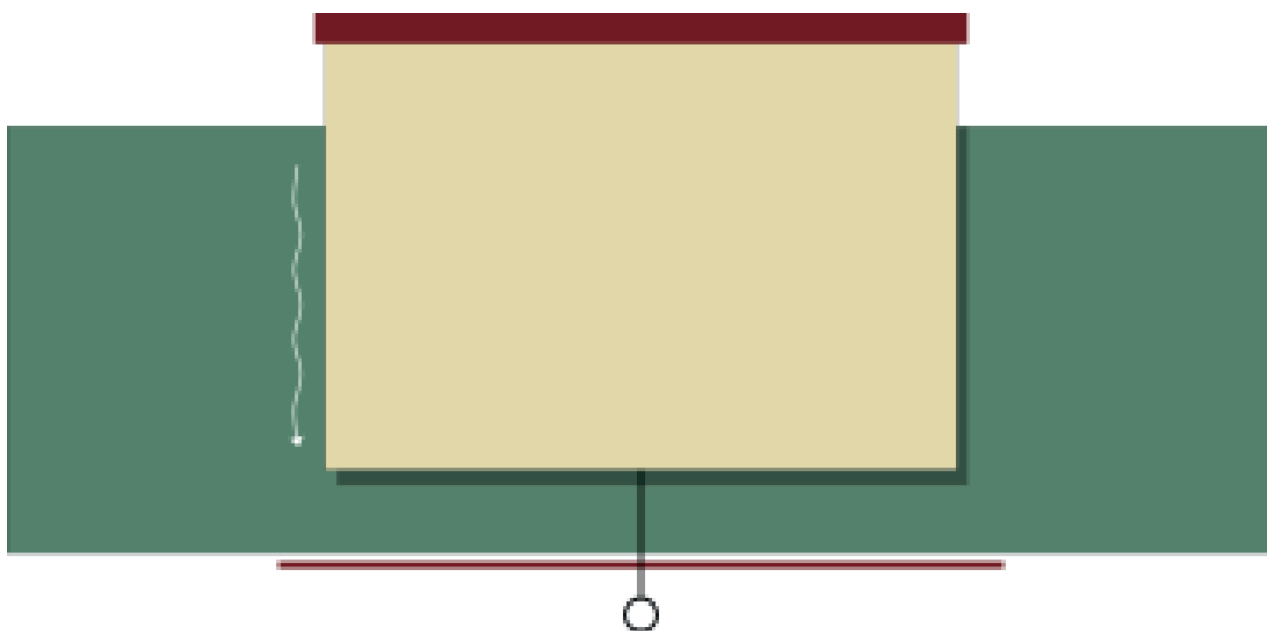

Рис. 2.2. Складальна класна дошка та проєкційний екран

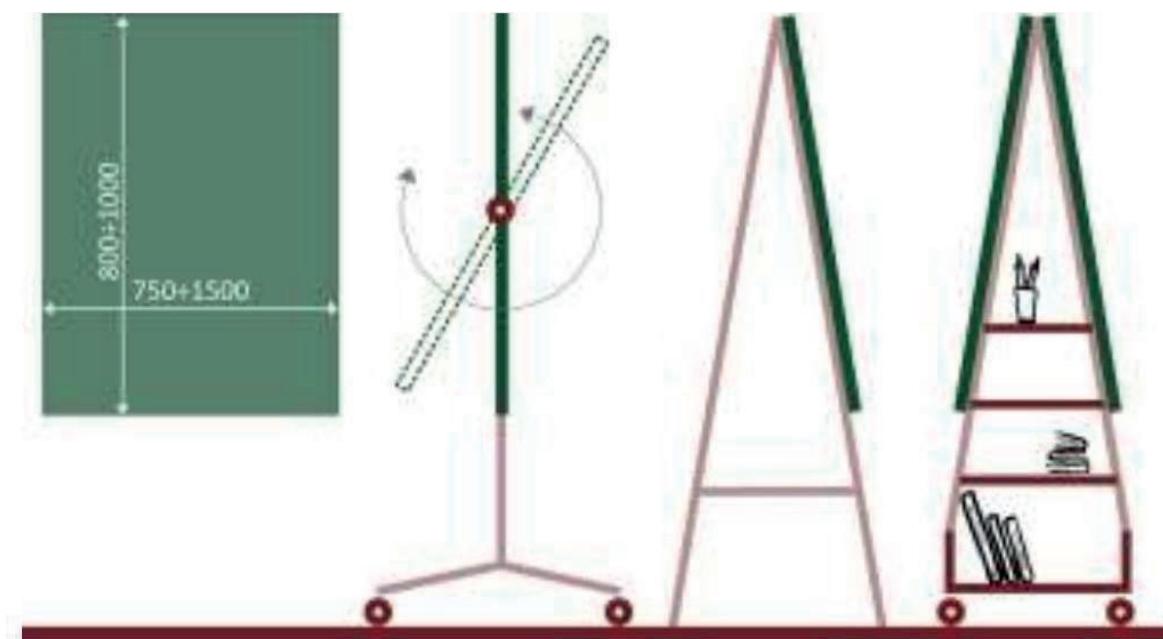

Рис. 2.4. Рухома дошка для демонстрування об'ємних композицій та робіт, виконаних на планшетах

Макетні столики з додатковим освітленням мають бути розраховані на двох осіб. Над столиком бажано розмістити стенд для інструментів, на якому для вільного доступу, розташовуються необхідні інструменти, ящики для зберігання матеріалів (гіпс, глина, картон, папір), що застосовуються при макетних робіт. На цій ділянці необхідно передбачити встановлення столярних верстаків з тумбами

для зберігання матеріалу, технологічного обладнання та пристроїв (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Макетна зона шкільної студії дизайну

3. *Зона фізичного розвантаження.* Діти більшу частину дня проводять у школі в малорухомому стані, тому для фізичного й емоціонального розвантаження необхідні прогулянки на свіжому повітрі або заняття рухомими видами спорту. З цією метою в студії дизайну бажано створити спортивний куточок, обладнаний шведськими стінками драбинами, перекладиною й ін.

У студії також необхідно створити індивідуальні ділянки – комп'ютерну, графічну (встановити кульман) та навчально-методичну, де розмістити різноманітну літературу та дидактичні посібники. У цій же зоні слід організувати виставку учнівських робіт і зразків дизайнерських виробів. В приміщенні необхідно розташувати меблеву стінку і штори для вікон.

На рис. 2.6 – 2.9 представлено інтер'єр шкільних приміщень, в яких розташовані студії дизайну в ліцеї Радовель (с. Радово, Україна), школі Чепін (Нью-Йорк, США), школі Френдс (Сент-Пауло, штат Міннесота, США), арт-класі школи Моді (штат Кота, Індія).

Рис. 2.6. Приміщення студії дизайну в ліцеї Радовель
(с. Радово, Рівненська обл., Україна)

Рис. 2.7. Приміщення арт-студії в школі Чепін (м. Нью-Йорк, США)

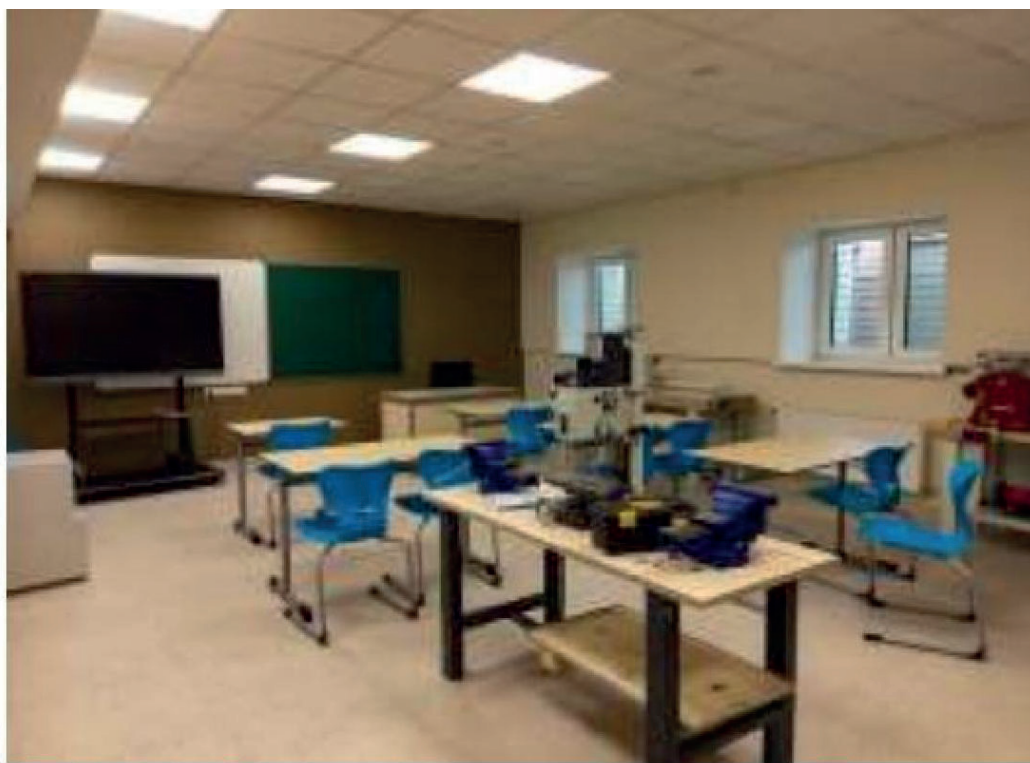

Рис. 2.8. Приміщення майстерні-студії в школі Френдс (Сент-Пауло, штат Міннесота, США)

Рис. 2.8. Приміщення арт-студії в школі Моді (м. Кота, штат Раджастхан, Індія).

2.3. Методичні рекомендації щодо проведення занять у шкільній студії дизайну

Заняття у шкільній студії дизайну є важливим елементом навчально-виховного процесу, в якому взаємопов'язано представлені завдання, зміст, засоби та методи навчання, що виявляють як особистість та майстерність керівника, так індивідуальні особливості та творчі можливості студійців [28]. Заняття відрізняються один від одного завданнями, типом і структурою. Відтак відповідно до мети та завдань існують такі типи занять у шкільній студії дизайну:

- 1) повідомлення студійцям нового навчального матеріалу (теоретичне заняття);
- 2) формування практичних умінь і навичок (практичне заняття);
- 3) комбіноване заняття (змішаного типу).

Усі вище перераховані типи занять широко використовуються у практиці викладання дизайну і кожному відповідає певна структура. Під структурою заняття слід розуміти послідовність елементів, що забезпечує його цілісність та сприяє розв'язанню завдань навчання, виховання та розвитку студійців. Розглянемо типову структуру різних типів занять у студії дизайну.

Заняття з повідомлення учням нового матеріалу: 1) організаційна частина – 2 хв.; 2) пояснення нового матеріалу – 30 хв.; 3) узагальнення та закріплення пройденого матеріалу – 10 хв.; 4) підбиття підсумків уроку – 3 хв. Цей тип заняття, як правило, починає навчальний рік у студії дизайну. Якщо школярі вже навчалися дизайну, його можна частково побудувати у формі бесіди, в результаті якої учні згадають теоретичний матеріал, а керівник студії може доповнити його корисною інформацією. Якщо учні лише розпочинають вивчати дизайн, слід їх ознайомити з цією сферою творчої діяльності людини та провести заняття, наприклад, назвавши «Подорож у країну дизайну».

Заняття з формування практичних умінь і навичок: 1) організаційна частина – 2 хв.; 2) актуалізація та систематизація наявних знань учнів – 5 хв.; 3) виконання практичних завдань – 35 хв.; 4) підбиття підсумків – 3 хв. Дизайн – це практичний вид діяльності, тому у будь-якій програмі передбачаються заняття,

що закріплюють отримані знання чи вміння. Часто цей процес поєднується з формуванням нових умінь і навичок. Наприклад, навички з обробки паперу є основними при створенні макетів проєктованих об'єктів (наприклад, заняття «Розробка фасаду котеджу»).

Комбіноване заняття (змішаний тип): 1) організаційна частина – 2 хв.; 2) повторення та перевірка пройденого матеріалу – 3 хв.; 3) пояснення нового матеріалу – 10 хв.; 4) виконання практичної роботи – 27 хв.; 5) підбиття підсумків уроку – 3 хв. Цей тип заняття є найпоширенішим, має безліч варіацій та дозволяє керівнику студії максимально активізувати учнів (наприклад, «Передача простору в перспективі», «Вертикаль і горизонталь» та ін.

Розробка конспектів занять розпочинається лише після завершення календарно-тематичного планування. Готуючись до кожного заняття у студії дизайну, керівник має чітко уявляти його структуру, обсяг і зміст навчального матеріалу, заздалегідь визначати цілі та завдання заняття. При підготовці до заняття та його проведенні не слід щоразу дотримуватися певної усталеної схеми, викладаючи матеріал за шаблоном чи трафаретом. Педагог, залежно від мети і завдань, а також власного досвіду повинен розробити план, конспект або сценарій заняття.

Конспект заняття складається за певною схемою. Спочатку пишеться тема заняття відповідно до календарно-тематичного плану, потім виділяється мета:

1) навчальна – відображає зміст теми, що вивчається; 2) розвивальна – передбачає розвиток необхідних умінь і навичок студійців відповідно до змісту й урахування вікових особливостей; 3) виховна – спрямовані виховання конкретних якостей особистості школяра. Потім перераховується обладнання, пристрої, інструменти та матеріали для учнів, набір яких залежить від теми та практичної роботи. На одному уроці це може бути папір, олівці, фломастери; на іншому – фарби, кольоровий папір або картон; на третьому – деревина, тканина, пінопласт тощо. У цьому ж розділі вказуються інструменти – ножиці, ножі-різачи, циркуль, лінійка, шаблони та ін. Вчитель вибирає тип уроку та складає його план, де чітко формулює практичне завдання, інколи педагогом виконується зразок (рисунок,

виріб, макет). У конспекті вказується хвилини для кожної структурної частини заняття, а потім безпосередньо викладається хід уроку. В окремих випадках у конспектах відтворюються не лише питання вчителя, а й прогнозовані відповіді учнів.

Водночас одна й та ж структура уроку може мати різний зміст. Це одна з особливостей викладання в школі основ дизайну. Це явище пояснюється недостатньою розробленістю самої методики викладання цього освітнього напрямку та відсутністю поурочних розробок, тому результати діяльності учнів багато в чому залежать фактично від компетентності та майстерності керівника студії дизайну.

Для прикладу розглянемо два варіанти конспектів комбінованих занять.

Тема «Закони композиції (на прикладі фітодизайну)»

Завдання: поглиблювати в учнів знання законів композиції, навчити складання ескізу композиції з квітів; продовжувати розвивати почуття гармонії, умінь відтворювати задум засобами чорно-білої графіки; виховувати почуття гармонії, естетичний смак.

Устаткування:

- 1) для керівника студії: навчальні таблиці.
- 2) для студійців: альбом, олівець, чорний фломастер.

План заняття

1. Організаційна частина – 2 хв.
2. Повторення попереднього матеріалу – 5 хв.
3. Пояснення нового матеріалу – 5 хв.
4. Самостійна робота учнів – 30 хв.
5. Підбиття підсумків – 3 хв.

Завдання: виконання композиції, що складається з різних живих квітів і трав.

1-й варіант заняття

Хід заняття:

1. Організаційна частина. Вітання. Перевірка готовності до заняття.

2. Повторення попереднього матеріалу

Педагог. Діти, згадаємо минулий урок. Ми з вами говорили про історію мистецтва складання букетів. Скажіть, коли з'явилося мистецтво прикрашати житло квітами.

Учень. Мистецтво прикрашати житло має багатовікову традицію. Про це свідчать малюнки, картини, предмети декоративно-ужиткового мистецтва, що дійшли до сьогоднішніх днів. На стінних розписах давньоєгипетських гробниць можна побачити зображення букетів та гірлянд. Зі Стародавньої Греції квітова традиція перейшла у Стародавній Рим та була популярною у всій Європі.

Педагог. Скажіть, як змінювалися смаки на квіти та їхнє призначення в житті людини.

1-й учень. У різні історичні періоди надавали перевагу певним сортам квітів. В Європі, зокрема в романський період, вирощувалися великі та гарні квіти здебільшого у монастирських садах, які називалися «Раєм Марії» і були великою рідкістю. Для букетів у готичному стилі характерна плавна вигнутість ліній, невелика кількість кольорів. Як матеріал для ваз використовувалися кераміка та скло. Скромні, але вишукані букети були притаманними епосі Відродження. Квіти поміщалися в судини античної форми, а при їх складанні композиції дотримувалася симетрія та правила золотого перерізу. Саме такі букети бачимо на полотнах ренесансних майстрів. Складання букетів було улюбленим заняттям заможних городян і аристократок, які багато часу присвячували вивченню закономірностей складання квіткових композицій.

2-й учень. Для букетів у стилі бароко характерне багатство рослин і квітів, а також включення до композиції фруктів, метеликів, мушлів. Пишні букети стають окремим жанром образотворчого мистецтва. Так, наприклад, Голландії, на батьківщині тюльпанів, почали з'являтися художники, які все своє життя зображували лише квіти.

3-й *учень*. Букет за доби класицизму характеризувався симетрією, укладеною в трикутник. Фаворитом серед квітів була троянда, яка у букеті поєднувалася з колосками пшениці або ліліями. У цей час складанням букетів вже займалися спеціально навчені професіонали – садівники. Наявність гарного букета у вітальні підкреслювала не стільки смак, скільки багатство та престиж господаря, який міг мати висококваліфікованого фахівця.

3. Пояснення нового матеріалу

Педагог. Отже, минулого заняття ми з вами розглянули історію розвитку такого явища, яке сьогодні називають фітодизайном. Зараз на занятті маємо створити ескіз букета. На перший погляд здається, що це нескладне завдання, адже кожен із вас не один раз у житті робив це. Однак сьогодні ми намагатимемося скласти букет за певними композиційними законами. Для цього нам потрібно згадати деякі поняття композиції. Перерахуємо основні засоби композиції: симетрія та асиметрія; пропорції; контраст та нюанс; ритм та метр; цілісність; масштабність. Виразними засобами композиції є лінія, пляма, контур, форма, колір, фактура.

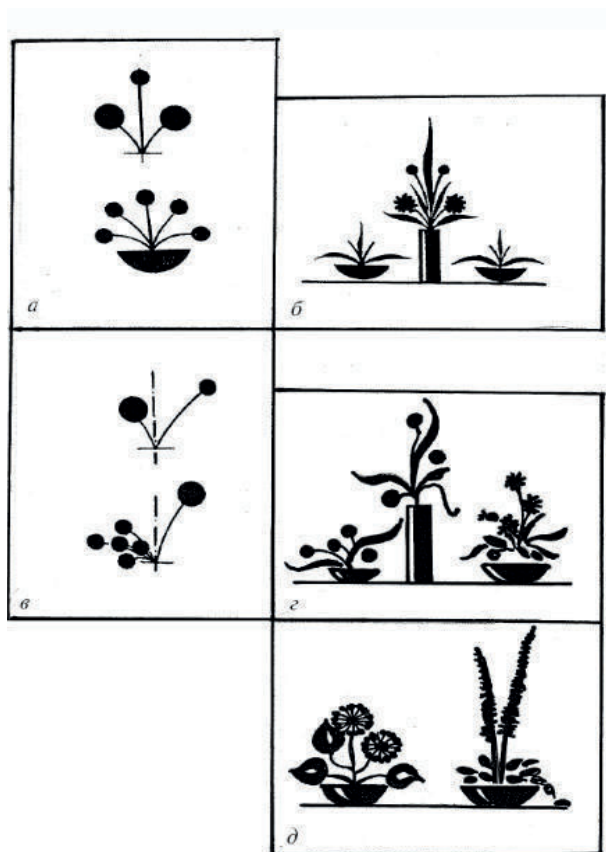
Подивіться на навчальну таблицю 1, де в умовній формі зображені схеми квіткових композицій. Бачимо, на цій таблиці квіти розташовані симетрично, справляють враження суворості, врівноваженості.

Також симетрично можуть розташовуватися і групові композиції, які складаються з кількох букетів з дотриманням принципу контрастності (навчальна таблиця 2).

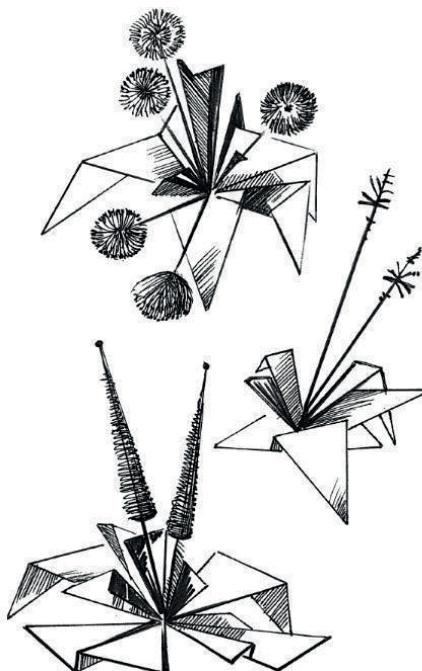
Однак у природі чітка симетрія зустрічається вкрай рідко, тому для ока людини вона виглядає дещо штучною. Набагато краще сприймається асиметрична композиція, що зберігає рівновагу (навчальна таблиця 3).

У композиції квіти можуть бути підібрані за принципом розмаїття чи нюансу (див. навчальні таблиці 1 – 4). Різниця в елементах незначна, ледь помітна. У нашому випадку величина та форма кольорів майже однакові, бо в основі лежить куля. Контрастне складання елементів композиції передбачає протиставлення, боротьбу форм, розмірів і кольорів. Вертикальні пірамідальні

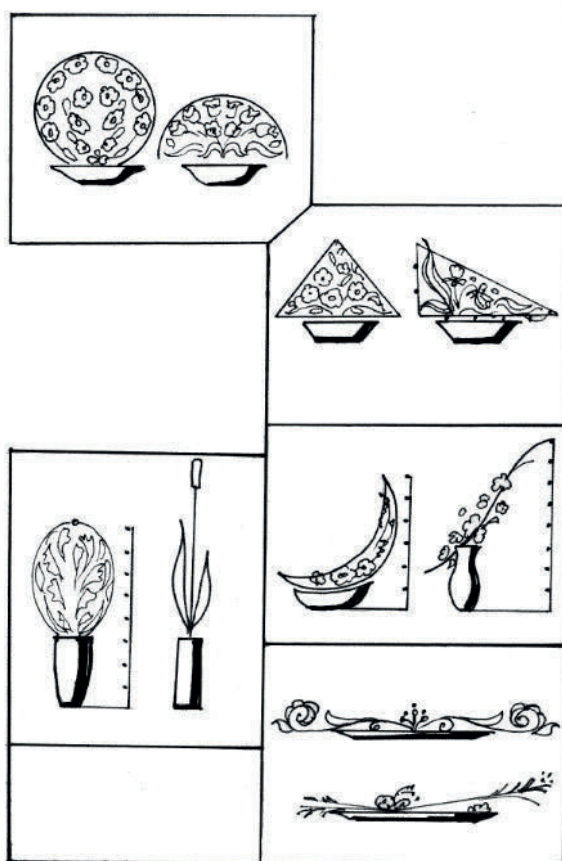
квіти вступають у контраст із дрібними горизонтальними листочками.

Навчальна таблиця 1: а – схема симетричної композиції букета;
б – симетрична композиція рослин; в – схема асиметричної композиції букета;
г – асиметрична композиція кольорів; д – нюанс та контраст

Навчальна таблиця 2. Квіткові композиції з використанням контрастів

Навчальна таблиця 3. Різні форми квіткових композицій

Навчальна таблиця 4. Квіткові композиції з різними контурами:
а – серпоподібна; б – кругла; в – вертикальна.

Педагог. Все вірно, ми сьогодні ще раз переконалися в універсальності законів композиції, які відіграють вирішальну роль у створенні гармонійного букета квітів, що радує око. Заняття завершено.

2-й варіант заняття

Тема «Закони композиції (на прикладі фітодизайну)»

Завдання: поглиблювати в учнів знання законів композиції, навчити складання ескізу композиції з квітів; продовжувати розвивати почуття гармонії, умінь відтворювати задум засобами чорно-білої графіки; виховувати почуття гармонії, естетичний смак.

Устаткування:

- 1) для керівника студії: навчальні таблиці.
- 2) для студійців: альбом, олівець, чорний фломастер.

План заняття

1. Організаційна частина – 2 хв.
2. Повторення попереднього матеріалу – 5 хв.
3. Пояснення нового матеріалу – 5 хв.
4. Самостійна робота учнів – 30 хв.
5. Підбиття підсумків – 3 хв.

Завдання: виконання композиції, що складається з різних живих квітів і трав.

Хід заняття

1. Організаційна частина. Вітання. Перевірка готовності до заняття.

2. Повторення пройденого матеріалу

Вчитель. Тема сьогоднішнього заняття є продовженням того, яке ми вивчали з вами на минулому уроці. Згадаймо, про що ми говорили тиждень тому.

Учень. На минулому занятті ми вивчали історію виникнення та розвитку фітодизайну.

Вчитель. А що таке фітодизайн?

Учень. Фітодизайн – різновид дизайнерської діяльності, покликаної

прикрашати місце існування людини квітами і рослинами. Це вирощування квітів та рослин, складання букетів із живих та штучних квітів, створення картин із висушених рослин, експозицій виставок квітів, вітрин квіткових магазинів.

Вчитель. Правильно. Ми знаємо, що це мистецтво зародилося ще в давнину і спочатку мало суто релігійний характер. У Стародавню Грецію статуї верховного бога Зевса прикрашали гілками дуба – символом сили; бога морів Посейдона – прибережної сосною; бога Аполлона – лавровим вінком. На той час квіти та дерева служили своєрідними символами. Як змінилася символіка кольорів у Середньовіччі?

Учень. У Середньовіччі квіти несли релігійну християнську символіку. Білі квіти вважалися символом непорочності та чистоти, тому на картинах часто їх зображували поруч із Дівою Марією. Незабаром квіти стали символом поклоніння жінці, їх стали дарувати як особливий знак уваги або натяку. Яскравий червоний колір подарованих квітів символізував сильне полум'яне кохання, а жовтий – зраду.

Вчитель. Як ви вважаєте, чи відрізняються букети з техніки їх складання в тій чи іншій країні? Чи існують національні традиції в аранжуванні кольорів?

Учень. У різних країнах існують свої переваги у виборі кольорів та їх аранжуванні. Французький класичний букет – це в основному поєднання біло-жовтих лілій, ніжних хризантем, гвоздик та троянд. Французи люблять інтер'єр у стилі старовини, для якого характерні букети у комплексі з різьбленням, квітники у формі колони, на якій встановлюють довгі композиції. В англійському стилі переважають композиції без надмірних контрастів у фарбуванні кольорів та їх видовому складі.

Вчитель. А що притаманно російського букета?

Учень. Російський букет ніколи не відрізнявся особливою пишністю. Він характерна скромність, видовий склад букета визначався переважно тими квітами і травами, які росли на території Київської Русі. Для давньоруської композиції характерне застосування білої мереживної серветки під вазу.

3. Пояснення нового матеріалу

Вчитель. Розглядаючи букети на минулому уроці, ми з вами дійшли висновку, що вони складені з урахуванням національних і локальних традицій. Ми використовували термін «аранжування квітів» – композиція з квітів. Будь-яка композиція складається за певними законами, засобами, більшість з яких ви вже знаєте. Давайте їх повторимо – симетрія та асиметрія, контраст та нюанс, пропорції, ритм і метр, масштабність. Ці засоби митці застосовують у будь-якій композиції, але ми сьогодні на деяких зупинимось докладніше. Для квіткових композицій важливими є цілісність форми, пропорції і, звичайно ж, колір. За зовнішнім контуром розрізняють різні форми квіткових композицій. Подивіться на таблиці на дошці (див. навчальні таблиці 3 і 4). Тут послідовно представлені такі форми: кругла, напівкругла, овальна, трикутна (симетрична та однобічна), серповидна, S-подібна, вертикальна та горизонтальна. Для кожної форми підбираються певні квіти, які найкраще виглядають у таких композиціях:

- 1) округлі форма – айстри, ромашки, нігтики;
- 2) овальна форма – ірис, гладіолуси;
- 3) трикутні форми створюють з гілок дуба, верби у поєднанні з квітами (тюльпанами, гвоздиками, калами);
- 4) серповидна форма створюється зі злаків, болотяних трав, гілок чагарників та дерев у поєднанні з гладіолусами та ліліями;
- 5) S-подібна лінія – із дзвіночків, нарцисів, лілій;
- 6) вертикальна лінія – з очерету, гладіолусів;
- 7) горизонтальну лінію викладають із головок гвоздик та хризантем.
- 8) Майстри з аранжувань квітів враховують ці переваги, але не завжди дотримуються сталих композицій. Кожен майстер шукає своє поєднання, яке найкраще відобразило б його задум.

Пропорції – пропорційність елементів композиції, тобто узгоджена система елементів і цілого, надає композиції гармонійну завершеність. У квітковому аранжуванні частіше застосовують співвідношення $3/5$ або $5/8$. Так, якщо на вазу припадає по висоті 3 частини, то на квіти – 5 частин, а на всю композицію – 8. При створенні трикутної чи серповидної композиції у плоскій вазі замість висоти беруть її діаметр (див. навчальні таблиці 2 та 3).

Нарешті, кілька слів треба сказати про колірну гармонію букетів, оскільки

колір перш за все впливає на емоції глядача. Розрізняють хроматичні та ахроматичні кольори. Хроматичні складають сонячний спектр, тому майже всі квіткові композиції відрізняються яскравими кольорами. Об'єднуючим кольором, що свідчить про колірну єдність квіткової композиції, є, зазвичай, зелений. Хоча у зимових аранжуваннях це може бути блакитний або білий. Майстер з аранжувань визначає колірну гаму кожного букета. Тільки досвідчені майстри одразу складають букети з живих квітів і перш ніж розпочати роботу, довго обмірковують композицію майбутнього твору. Ті ж, хто тільки пізнає премудрості цього мистецтва фітодизайну, починають це робити на аркуші паперу, стилізовано зображаючи свій задум.

Зараз вам необхідно створити власний ескіз композиції з квітів. Матеріалом поки буде простий олівець. Ви повинні вибрати одну із форм і розпочати саме від її контуру, а потім наповнити цю форму кольорами відповідної форми та розмірів.

4. Самостійна робота учнів

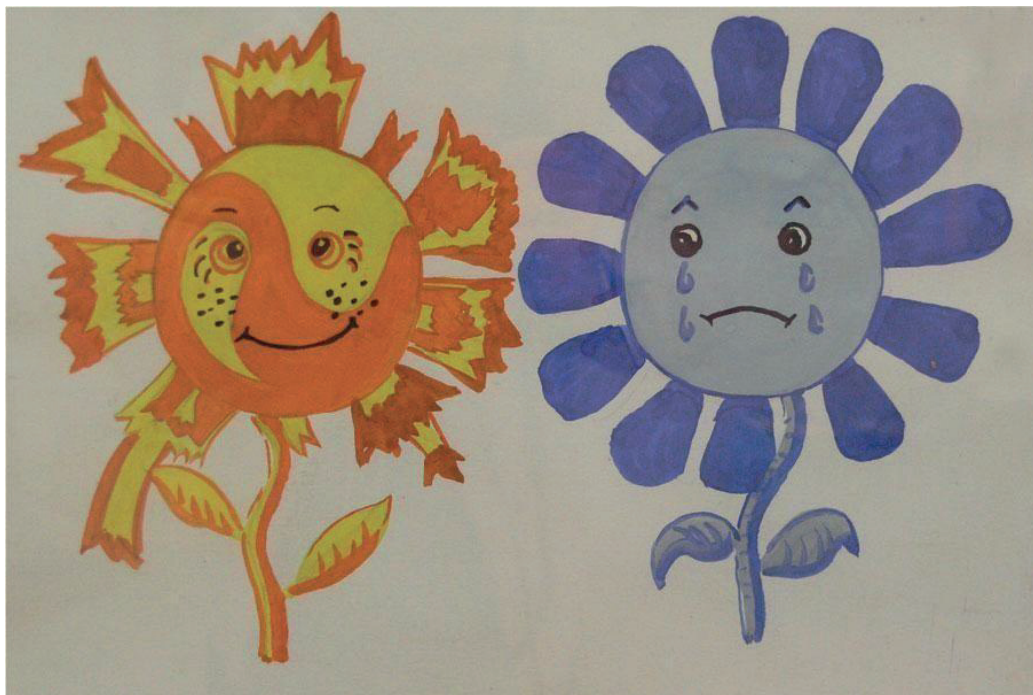
Вчитель слідкує за правильною послідовністю виконання роботи. Спочатку учні повинні задати загальну форму – півсферу, кулю, овал тощо, а потім приступити до детального опрацювання, наповнюючи букет квітами.

5. Підбиття підсумків

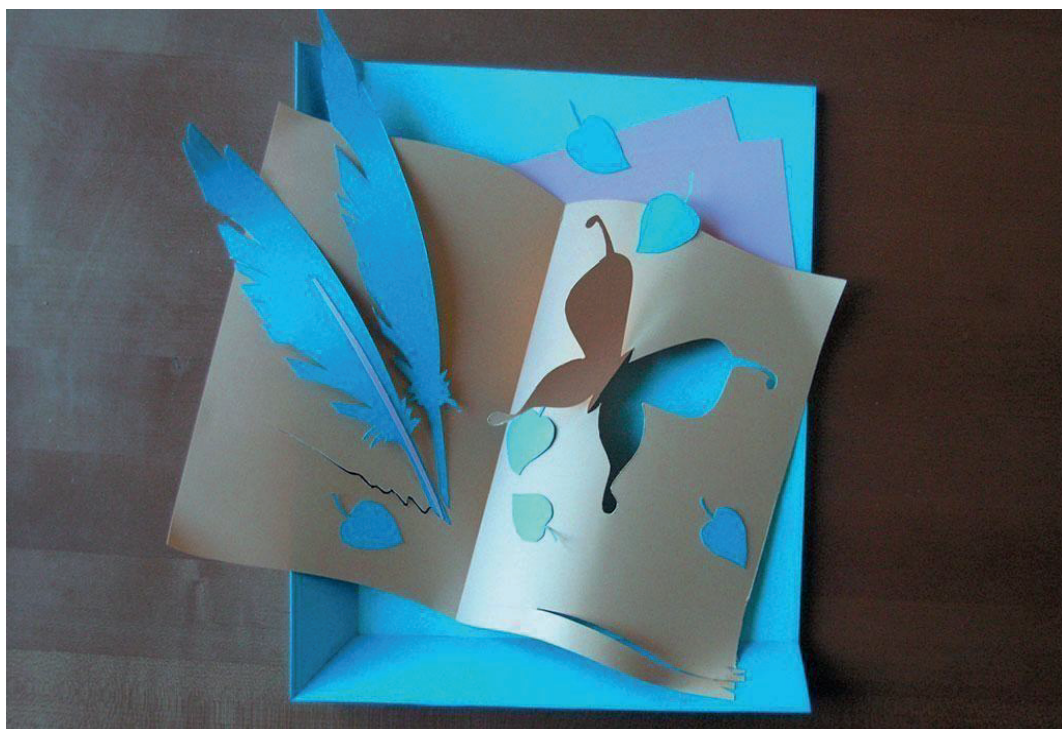
Вчитель. Погляньмо на дошку. Тут представлені кращі роботи студійців. Подивіться, скільки ми встигли за одне заняття. Це говорить про правильну послідовність виконання роботи та вашу творчу активність. На наступному занятті ми завершимо ці композиції, доповнивши їх кольорами, тому принесіть наступний урок гуашеві фарби та пензлі. Заняття завершено.

Розглянуті вище варіанти занять підготовлені з урахуванням віку та рівня знань, умінь, досвіду студійців. Вчителю важливо знати, що від його методичної підготовки залежать результат заняття, ставлення учнів до шкільної позаурочної роботи, їх інтерес до дизайну як виду творчості.

Роботи учасників студії дизайну Деревнянської ЗЗСО I – III ступенів Жовківської територіальної громади Львівської області.

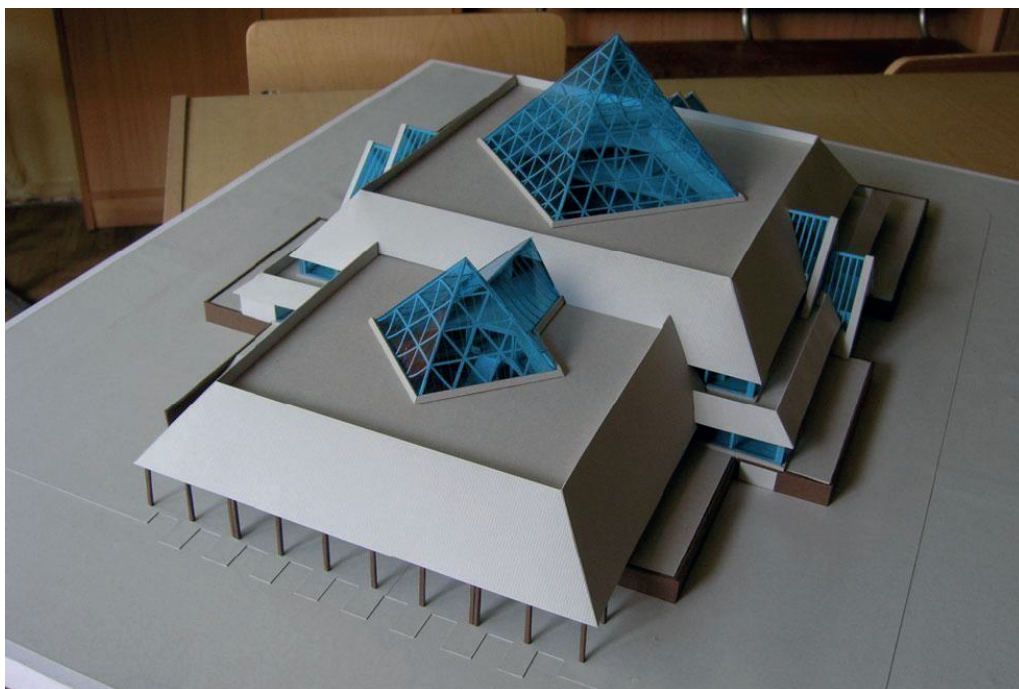
1. Ескіз «Сум і радість» (виконала учениця 5 класу Салій Іванна)

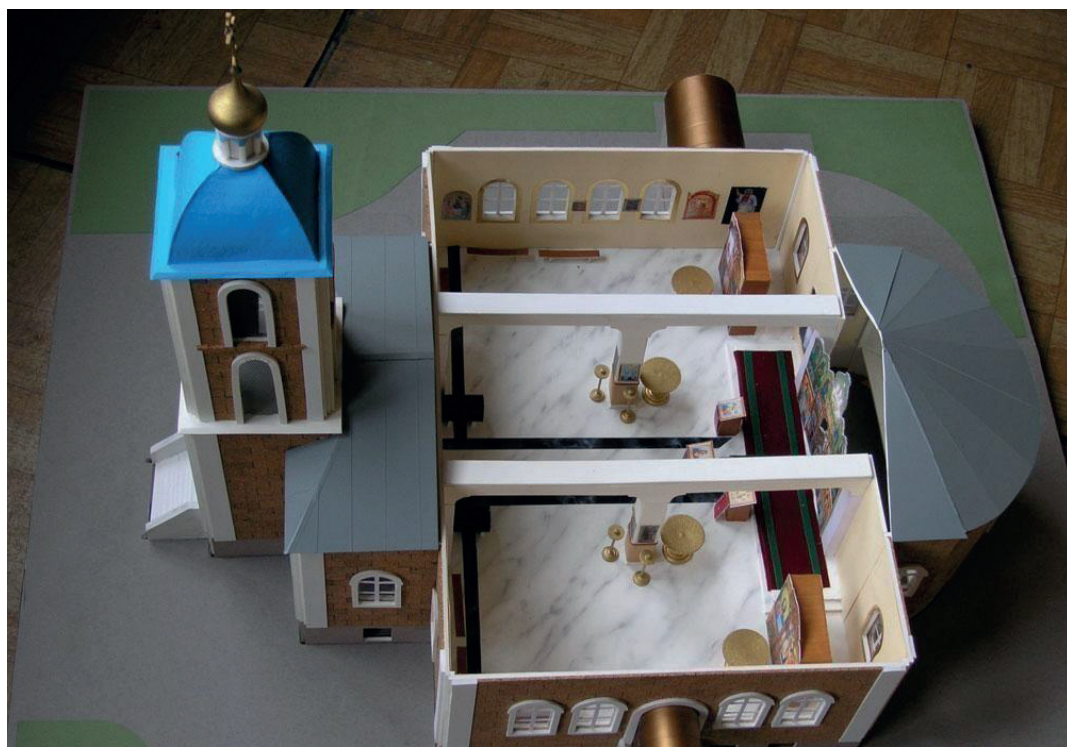
2. Композиція «Натхнення» (виконала учениця 8 класу Томач Світлана)

3. Макет повітряного млина (виконав учень 8 класу Векляк Остап)

4. Макет «Школа майбутнього» (груповий проєкт учнів 9 класу)

5. Макет «Церква» (груповий проєкт учнів 9 класу)

ВИСНОВКИ

1. Вплив естетичного предметно-просторового середовища на учнів полягає в тому, що воно сприяє гармонізації освітнього процесу, створюючи радісний, піднесений настрій, підвищує трудову активність. Крім того, естетизація предметно-просторового середовища школи виховує бережливе ставлення до громадського майна, акуратність, увічливість, тактовність; активно впливає на світогляд, естетичні оцінки й смаки; формує вміння спостерігати, розуміти та створювати красиві предмети (вироби); розвиває творчий потенціал і здібності; впливає на працездатність, самопочуття та здоров'я учнів.

Формування естетичного ставлення школярів до навколишнього предметно-просторового середовища залежить від таких умов: 1) типу середовища та його функціонального характеру; наявності художніх основ, естетики в предметному оточенні; 2) власного художньо-трудового внеску в організацію цього предметно-просторового середовища, особистої участі в естетичному облаштуванні вигляду свого житла, навчальних приміщень тощо; 3) знання історії рідного краю, міста, селп (пізнавальний фон сприйняття), а також закономірностей і принципів формотворення та композиційних побудов (практичний фон сприйняття).

2. З'ясовано, що дизайн – це творча проєктна діяльність, спрямована вдосконалення навколишнього світу, який оточує людину. Його цілі досягаються завдяки синтезу функціональних і композиційних якостей, естетичних та експлуатаційних характеристик об'єктів предметного світу. Відтак дизайн поєднує як технічну, так і художню творчість, у результаті якої створюються художньо-конструктивні образи – предмети дизайну. До основних принципів дизайну належать гармонійна єдність форми і змісту, утилітарно-функціональних, конструктивних, технологічних, ергономічних, економічних й естетичних завдань, а також урахування особливостей навколишнього предметно-просторового середовища.

3. Шкільна студія дизайну є однією з цікавих форм трудового й естетичного виховання учнів, залучення їх до творчої продуктивної діяльності в позаурочний час. Вона відкриває широкі можливості для поглиблення їхніх загальнотрудових і

спеціальних знань, умінь і навичок, виховання любові до праці та мистецтва, формування естетичного смаку. Тому керівник шкільної студії дизайну у своїй практичній роботі особливу увагу має звертати на розвиток у школярів творчих здібностей, підбираючи завдання і проєкти, які вимагають включення зорового, чуттєвого та кінестатичного аналізаторів, що в свою чергу збагачує уяву та пам'ять, розвиває мислення та творчі здібності. Відтак правильно організовані заняття у шкільній студії дизайну сприятимуть формуванню в учнів якостей творчої, різнобічно розвиненої особистості.

4. Нами зроблена спроба науково-педагогічного обґрунтування змісту та структури навчальної програми з дизайну для закладу загальної середньої освіти. Ця програма розрахована, на три роки навчання з учнями 5 – 9 класів: 1 р.н. – 144 год, 2 – 3 р.н. – 210 год. На першому етапі орієнтація йде на операційно-предметну систему навчання, на другому – на предметно-операційну систему, а на третьому етапі – на предметно-технологічну систему.

5. Нами проаналізовані та відібрані педагогічні засоби (прийоми, методи, організаційні форми тощо), які сприятимуть успішному навчанню школярів на позаурочних заняттях у шкільній студії дизайну. Основною формою навчання є практичне заняття, яке триває впродовж 2 – 3 годин. Теоретичну частину заняття найкраще проводити у формі бесід тривалістю не більше 10 – 15 хвилин, виділивши основний час на виконання практичних робіт. На першому етапі роботу в студії дизайну солід проводити фронтально, коли всі учні виконують однакове завдання, на другому – використовувати групову форму, а на третьому році учні мають працювати індивідуально, самостійно, творчо. Також неабияке значення мають навчальні екскурсії на виставки, вернісажі, мистецькі заклади освіти, а також зустрічі з відомими архітекторами, художниками, дизайнерами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аронов В. Р. Художник і предметна творчість: Проблеми взаємодії матеріальної та художньої культури ХХ ст.: монографія. Київ: Мистецтво, 1997. 232 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: підруч. Київ: Либідь, 2008. 848 с.
3. Богданович-Бурьян В.А., Ратман Ф.И. Художнє конструювання у машинобудуванні. Київ: Техніка, 1996. 246 с.
4. Боров Ю.Б. Естетика: в 2-х т. Суми: Русичі, 1997. Т.1. 576 с.
5. Ващенко Г. Виховний ідеал: підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків. Т.1. 3-є вид. Полтава: Полтавський вісник, 1994. 216 с.
6. Виноградова Г.Г. Малювання з натури. Київ: Пед. думка, 2002. 124 с.
7. Вовкотруб І.Т. Бесіди про художнє конструювання. Київ: Рад. школа, 1978. 244 с.
8. Воронов М.В. Мистецтво предметного світу. Київ: Знання, 1977. 64 с.
9. Гервас О. М. Пропедевтика дизайн-освіти учнів 5-9 класів у процесі трудового навчання. Трудова підготовка в рідній школі. 2006. №3. С. 32 – 38.
10. Глазичев В.І. Про дизайн. Нариси з теорії та практики дизайну на Заході. Київ: Мистецтво, 1970. 191 с.
11. Глинкін В.О. Мистецтво сучасного шкільного інтер'єру. Харків: Фоліо, 2014. 312 с.
12. Губницький С.С. Декоративно-оформлювальні роботи. Київ: Проф- видав, 1994. 248 с.
13. Даниленко В. Я. Дизайн України у світовому контексті художньо- проектної культури ХХ століття (національний та глобалізаційний аспекти) : автореф. дис. ... д-ра мистецтвознавства / 05.01.03 «Технічна естетика». Львів, 2006. 35 с.
14. Даниленко В. Я. Дизайн: підручник. Харків: Вид. ХДАДМ, 2003. 320 с.
15. Даниленко В. Я. Світоглядні підвалини дизайну. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. Харків, 2002. № 2. С. 68 – 74.
16. Дараган М.В. Основи шкільного декоративно-оформлювального мистецтва.

Київ: Педагогіка, 1983. 368 с.

- 17.Державний стандарт базової середньої освіти. *Постанова Кабінету Міністрів України* від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>.
- 18.Державні будівельні норми України. Будинки і споруди. Заклади освіти. URL: [http://kbu.org.ua/assets/app/documents/53\(1\).pdf](http://kbu.org.ua/assets/app/documents/53(1).pdf)
- 19.Джилл Р.У. Малювання пером і тушшю. Київ: Мистецтво, 1993. 164 с.
- 20.Диденко І., Островец О., Циглер Б. Художнє оформлення засобів наочної агітації та пропаганди. Київ: Просвіта, 1998. 326 с.
- 21.Дизайн: ілюстрований словник-довідник / Б.Г. Мінервін та ін.; під заг.ред. Б.Г. Мінервіна, В.Т. Шимка. Київ: Архітектура, 2014. 288 с.
- 22.Естетична культура та естетичне виховання / укл. Г.С. Лабковська. Київ: Вища школа, 1993. 264 с.
- 23.Естетичне виховання школярів / під ред. А.І. Бурова. Київ: Просвіта, 1994. 144 с.
- 24.Кантор К.М. Правда про дизайн. Харків: Фоліо, 2016. 284 с.
- 25.Коберник О.М. Методика трудового навчання : проектно-технологічний підхід : навч. посібник / за ред. О.М. Коберника, В.К. Сидоренка. Умань: СПД «Жовтий», 2008. 216 с.
- 26.Ковальов Ф.В. Золотий переріз у живописі. Київ: Вища школа, 1999. 212 с.
- 27.Ковешникова Н. А. Дизайн: історія та теорія : навч. посіб. Київ: Омега-Л, 2006. 224 с.
- 28.Крюковська Л.М. Гурткова робота і розвиток пізнавальних інтересів школярів. Трудова підготовка в рідній школі. 2018, № 4. С. 38 – 42.
- 29.Кулебакін Т.І. Рисунок та основи композиції. Київ: Вища школа, 1988. 278 с.
- 30.Куленко М.Я. Основи графічного дизайну: підручник. 2-ге вид., випр. та доп. Київ: Кондор, 2007. 489 с.
- 31.Лебедев Ю.С. Архітектурна біоніка. Київ: Будвидаав, 1990. 312 с.

- 32.Лебедева Е.В., Черних Р.М. Мистецтво художника-оформлювача. Київ: Мистецтво, 1991. 212 с.
- 33.Легенький Ю. Г. Дизайн : культурологія та естетика Київ: Київський держ.ун-т технологій та дизайну, 2000. 272 с.
- 34.Легенький Ю. Г. Історія дизайну : посіб. Київ: ДАКККиМ, 2006. 559 с.
- 35.Литвинов В.К. Практика сучасної експозиції. Київ: Плакат, 1989. 184 с.
- 36.Методика організації проектної діяльності старшокласників з технологій: метод. посіб. для вчителів, навч. прогр., варіативні модулі / А. І. Терещук, М. Дятленко. Київ: Літера ЛТД, 2010. 128 с.
- 37.Михайленко В. Є. Основи біодизайну: навч. посіб. Київ: Каравела, 2011. 223 с.
- 38.Михайленко В. Є., Яковлев М. І. Основи композиції: геометричні аспекти художнього формотворення: навч. посіб. Київ: Каравела, 2004. 304 с.
- 39.Нестеренко О.І. Коротка енциклопедія дизайну. Київ: Мистецтво, 1994. 334 с.
- 40.Нешумов Б.В. Основи декоративного мистецтва в школі. Київ: Вища школа, 1981. 268 с.
- 41.Пов'якель Н.І., Розова Т.М. Практична психологія креативності : навч. посіб. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. 321 с.
- 42.Пономарьков С.І. Декоративне та оформлювальне мистецтво у школі. Черкаси: Книга, 2005. 196 с.
- 43.Претте М.К., Канальдо А.М. Творчість і самовираження / Перекл. з італ.: Харків: Академія дизайну, 2015. 442 с.
- 44.Рольта О.В., Сухомлинський Р.І. Основи художнього конструювання. Київ: Вища школа, 1983. 186 с.
- 45.Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посібник. Тернопіль: Навч. книга – Богдан, 2005. 357 с.
- 46.Сиротенко Т.О. Методичні основи проведення гурткових занять здекоративно-прикладного мистецтва. *Трудова підготовка в рідній школі*. 2011. № 2. С. 56 -

60.

- 47.Слабко В. М. Підготовка майбутніх учителів технологій до навчання основ дизайну у профільній школі: автореф. дис. ... канд. пед. наук / 13.00.02. Київ, 2012. 18 с.
- 48.Соловей С.О. Декоративне оформлення. Київ: Мистецтво, 1987. 228 с.
- 49.Сомов Ю.С. Композиція у техніці. Київ: Техніка, 2017. 312 с.
- 50.Станкевич М. Народне мистецтво і дизайн : логіка основних рівнів формотворення. Мистецтвознавство'99. Львів, 1999. С. 65 – 70.
- 51.Сусоев В.К. Гурткова робота як засіб розвитку інтересів і здібностей дітей у галузі дизайну. Позашкільна освіта. 2021. № 2. С. 30 – 32.
- 52.Сухомлинський В.О. Сто порад учителеві. Київ: Рад. школа, 1988. 264 с.
- 53.Тарасович Г., Грохотов В., Павлінов Е. Художник-оформлювач. Черкаси: Книга, 2016. 252 с.
- 54.Титов Є.П. Методика організації та оформлення тематичної виставки у школі. Київ: Вища школа, 1984. 144 с.
- 55.Трудове навчання: основи дизайну: навч. програма для ліцеїв, гімназій, коледжів (5 – 9 класи). *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2010. № 9. С. 13 – 34; № 10. С. 29 – 48; № 11 – 12. С. 11 – 30.
- 56.Тхоржевський Д.О. Методика трудового та професійного навчання і викладання загально-технічних дисциплін. Київ: Вища школа, 1992. 268 с.
- 57.Тхоржевський Д. О. Методика трудового та професійного навчання. 4-е вид., перероб. і доп.]. Київ: РННЦ «ДІНІТ», 2000. Ч. 1 : Теорія трудового навчання. 248 с.; Ч. 2 : Загальні засади методики трудового навчання. 2001. 184 с.
- 58.Устин В.Б. Підручник дизайну: композиція, методика, практика. Київ: Арт-Нуво, 2019. 260 с.
- 59.Фольта О.В., Сполінський Р.І. Основи художнього конструювання. Київ: Вища школа, 2001. 284 с.
- 60.Фрилінг Г., Яуер К. Людина, колір, простір. Київ: Будвидав, 1973. 312 с.
- 61.Фурса О. О. Тенденції розвитку дизайн-освіти в Україні (друга половина XX – початок XXI ст.) : монографія. Луганськ : Вид-во «Ноулідж», 2012.

448 с.

- 61.Хмельовський О. М. Вступ у дизайн: курс лекцій. 2.вид., доп. й перероб.
Луцьк: Волинська мистецька агенція «Терен», 2004. 208 с.
- 62.Холмянський Л.М., Щипанов А.С. Дизайн. Київ: Мистецтво, 1995. 348 с.
- 63.Хуліан Ф., Альбаррасин Ю. Рисунок для індустріальних дизайнерів. Харків:
Фоліо, 2006. 192 с.
- 64.Шорохов Є.В. Композиція. Київ: Вища школа, 1996. 312 с.
- 65.Шпара П.Е., Шпара М.П. Технічна естетика та основи художнього
конструювання. Київ: Вища школа, 1989. 212 с.
- 66.Шумєга С.С. Дизайн: Історія зародження та розвитку дизайну: навч. посіб.
Київ: ЦНЛ, 2004. 300 с.
- 67.Щихєєва В.Н. Інтер'єр школи. Київ: Педагогіка, 1992. 144 с.
- 68.Яблонський В.А. Викладання предметів «Рисунок» та «Основи композиції».
Київ: Вища школа, 1989. 228 с.